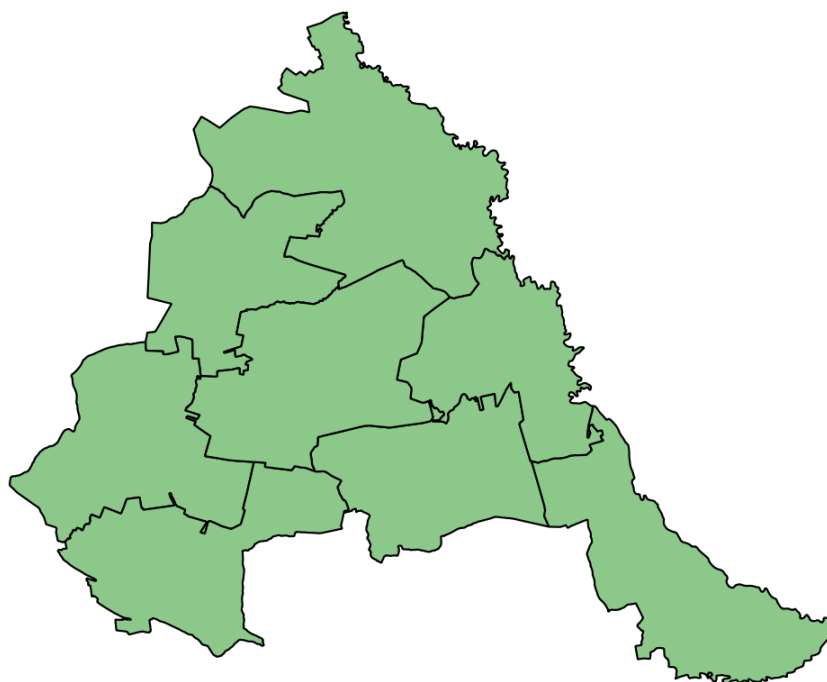

**Ponadlokalna Strategia Rozwoju
dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice,
Wojstawice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk,
Horodło, na lata 2021 – 2027 z
perspektywą do 2035 roku**

Fundacja Inicjatyw Menedżerskich, ul. Żołnierzy Niepodległej 5/7, 20-078 Lublin
tel./fax: (+48) 81 532 14 25; tel.: (+48) 81 441 33 44; email: biuro@fim.org.pl

www.fim.org.pl

NIP: 712-308-96-56 KRS: 0000290822

Organ rejestrujący: Sąd Rejonowy Lublin – Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku,
VI Wydział Gospodarczy – Krajowy Rejestr Sądowy

SPIS TREŚCI

Wstęp	3
1. Podstawa prawna opracowania Strategii Ponadlokalnej	5
2. Obszar realizacji Strategii Ponadlokalnej.....	7
3. Synteza diagnozy obszaru wsparcia	9
3.1. Wnioski z diagnozy przestrzennej.....	10
3.2. Wnioski z diagnozy uwarunkowań społecznych	11
3.3. Wnioski z diagnozy uwarunkowań gospodarczych.....	13
3.4. Wnioski z diagnozy infrastruktury	14
3.5. Wnioski z diagnozy uwarunkowań finansowych	15
4. STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA	17
4.1. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej.....	17
4.2. Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania polityki przestrzennej	22
4.3. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI	25
5. Analiza SWOT	28
6. Cele Partnerstwa JST	30
6.1. Cele Partnerstwa w wymiarze społecznym	32
6.2. Cele Partnerstwa w wymiarze gospodarczym	32
6.3. Cele Partnerstwa w wymiarze przestrzennym	33
7. Kierunki działań OF.....	34
8. Powiązanie z dokumentami nadrzędnymi i Programem Regionalnym	37
9. Warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii	40
9.1. Porozumienie JST OF	40
9.2. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemi Chełmskiej”	43
9.3. IDENTYFIKACJA PROJEKTÓW	44
9.4. Opracowanie i aktualizacja strategii.....	45
9.5. System monitoringu i oceny skuteczności realizacji strategii.....	46
9.6. Wskaźniki monitoringu Strategii IIT.....	48
9.7. Wytyczne w zakresie sporządzania dokumentów wykonawczych	50
10. Opis procesu zaangażowania lokalnych interesariuszy	52
10.1. Zaangażowanie lokalnych interesariuszy na etapie przygotowania dokumentu	53
10.2. Zaangażowanie lokalnych interesariuszy na etapie realizacji dokumentu	53
10.3. Zaangażowanie lokalnych interesariuszy na etapie oceny efektów dokumentu	54
10.4. Raport z konsultacji społecznych	54
10.5. Procedura strategicznej oceny oddziaływania na środowisko	56
11. Planowane źródła finansowania.....	58
12. Lista projektów IIT	62
Spis tabel	64

Spis map	64
Spis rysunków.....	64
Załącznik nr 1 - FISZKI ZINTEGROWANYCH PROJEKTÓW W RAMACH INSTRUMENTU IIT	
Załącznik nr 2 - FISZKI PROJEKTÓW PARTNERSKICH POZA INSTRUMENTEM IIT	
Załącznik nr 3 - FISZKI PROJEKTÓW INDYWIDUALNYCH GMIN MOF MW	

WSTĘP

Niniejsza strategia została opracowana dla ośmiu jednostek samorządu terytorialnego, które zawarły porozumienie w sprawie opracowania i wdrażania strategii rozwoju ponadlokalnego. Dokument opracowany dla gmin: Białopole, Dorohusk, Dubienka, Horodło, Kamień, Leśniowice, Wojstawice, Żmudź. Strategia Rozwoju Ponadlokalnego na lata 2021-2027 z perspektywą do 2035 r. to plan działania wyznaczający wspólne, strategiczne cele rozwoju dla 8 jednostek samorządu terytorialnego tworzących Obszar Funkcjonalny w perspektywie co najmniej kolejnych 7 lat.

Ustalenia zawarte w strategii stanowią podstawę do prowadzenia przez władze samorządowe Obszaru Funkcjonalnego zintegrowanej, średniookresowej polityki rozwoju społeczno-gospodarczego. W celu podkreślenia zintegrowanego charakteru dokumentu i całego Partnerstwa podjęto decyzję o nadaniu mu nazwy „Malowniczy Wschód”. Na pierwszym etapie prac analizie poddano najważniejsze obszary przestrzenne, społeczne i gospodarcze, mające wpływ na funkcjonowanie i jakość życia mieszkańców powstałego na mocy porozumienia obszaru funkcjonalnego. W tym celu wykorzystano dostępne dane statystyczne oraz istniejące dokumenty. Diagnoza prezentuje wyczerpujący obraz Obszaru Funkcjonalnego w ujęciu obiektywnym. Zakres czasowy analizy w przypadku większości zagadnień obejmuje lata 2016-2021. Diagnoza przedstawia portret OF zarówno pod względem opisowym, jak i statystycznym. Na potrzeby przeprowadzonej analizy wykorzystano dane agregowane w wartościach bezwzględnych oraz w postaci wskaźników statystycznych, uwzględniających różnorodne aspekty szeroko rozumianego potencjału społeczno-gospodarczego i przestrzennego.

Strategia ma na celu umożliwienie odpowiedniego planowania działań rozwojowych na obszarze kilku, powiązanych ze sobą funkcjonalnie jednostek samorządu terytorialnego. Współpraca w niniejszym zakresie będzie miała kluczowe znaczenie zwłaszcza w odniesieniu do planowania inwestycji, których zasięg i oddziaływanie wykraczają poza terytorium jednej gminy. Stanowi również dobrą podstawę do podejmowania decyzji przez poszczególne gminy o sposobie i zakresie dostarczania społecznościom lokalnym wybranych usług publicznych. Strategia rozwoju ponadlokalnego przygotowywana przez kilka gmin może więc przynieść wymierne korzyści, w szczególności przez dostosowanie planów inwestycyjnych poszczególnych jednostek i uwzględnienie w nich potrzeb całego obszaru objętego strategią, jak również przez realizowanie wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych. Wspólne planowanie działań rozwojowych wychodzi naprzeciw trendom rozwojowym, jakie obserwowane są od kilku lat w politykach i działaniach Unii Europejskiej w odniesieniu do adresowania różnego rodzaju wsparcia finansowego. Już poprzednia perspektywa finansowa pokazała znaczenie obszarów powiązanych ze sobą funkcjonalnie i wykraczających poza granice administracyjne danej gminy.

Dotychczasowa praktyka dotycząca instrumentów terytorialnych została znacząco poszerzona, zwłaszcza jeśli chodzi o zakres terytorialny. Zmianie uległa również ilość i możliwe formy realizacji instrumentów dostępnych dla tworzonych oddolnie obszarów funkcjonalnych. Wraz z uwarunkowaniami na poziomie unijnym, zmieniły się również uwarunkowania na poziomie krajowym. Na gruncie polskiego prawa wzmocniono regulacje dotyczące obszarów funkcjonalnych oraz planowania strategicznego na poziomie ponadlokalnym. Z pewnością wpłynie to na utrzymanie trendu wspierania inicjatyw podejmowanych na rzecz współpracy samorządów. Niniejszy dokument pełni również rolę Strategii Innego Instrumentu Terytorialnego dla Partnerstwa JST z OSI krajowych, a

jego celem jest wspieranie rozwoju terytorialnego i promocja partnerskiego modelu współpracy między sąsiadującymi ze sobą jednostkami samorządu terytorialnego.

1. PODSTAWA PRAWNA OPACOWANIA STRATEGII PONADLOKALNEJ

Nowe rozwiązania zaproponowane przez UE w ramach rozporządzeń Rady UE i Parlamentu Europejskiego wzmocniły podejście do istotności terytorializacji wsparcia. W tym zakresie należy zwrócić szczególną uwagę na Cel 5 polityki spójności – „Europa bliższa obywatelom” dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich typów terytoriów. W rozporządzeniach określono również instrumenty terytorialne, za pomocą których będzie realizowane wsparcie w ramach celu 5 (zintegrowane inwestycje terytorialne – ZIT, rozwój lokalny kierowany przez społeczność – RLKS, inne instrumenty terytorialne – IIT). Uzupełniająco będą mogły zostać wykorzystane również działania z pozostałych celów polityki spójności. Dla każdego z instrumentów zostały wskazane główne warunki. Wymogiem wspólnym dla wszystkich wskazanych w rozporządzeniach instrumentów terytorialnych jest posiadanie strategii terytorialnej.

Na gruncie polskim możliwość opracowania strategii rozwoju ponadlokalnego przez sąsiadujące, powiązane ze sobą funkcjonalnie gminy, wynika z art. 10g. ust. 1. „Ustawy o samorządzie gminnym”. Należy zaznaczyć, iż regulujące zasady dotyczące opracowania tego typu dokumentu pojawiły się w wyniku nowelizacji „Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju”. Przepisy ustawy określają również minimum warunków, jakie musi spełnić strategia ponadlokalna.

Jej rola integrująca społeczność wokół wspólnych problemów i interesów jest bardzo ważna. Dodatkowo trzeba zwrócić uwagę na zaangażowanie lokalnych interesariuszy do procesu formułowania strategii i jej realizacji. Takie podejście pozwala na: otwarcie pola publicznej dyskusji i budowy kompromisu wśród lokalnej społeczności wokół kierunku rozwoju obszaru. Partycypacyjne podejście do procesu opracowania strategii pozwala władzom samorządowym uzyskać potwierdzenie obranych kierunków rozwoju przez mieszkańców. Lokalna społeczność uzyskuje w ten sposób również współodpowiedzialność za sprawy związane z jej otoczeniem. W przypadku niniejszego dokumentu uzyskano dodatkowy aspekt budowania świadomości w zakresie dziedzictwa historycznego oraz integracji i budowania wspólnoty pomiędzy mieszkańcami gmin.

Możemy zatem powiedzieć, że najważniejszą przesłanką związaną z opracowaniem niniejszego dokumentu była jednak wola samorządów tworzących obszar funkcjonalny (Białopole, Dorohusk, Dubienka, Horodło, Kamień, Leśniowice, Wojsławice, Żmudź) do podjęcia współpracy poprzez zawarcie porozumienia w sprawie opracowania i wdrażania strategii rozwoju ponadlokalnego.

Kolejnym dokumentem, który stanowi o możliwości opracowania strategii rozwoju ponadlokalnego jest Umowa Partnerstwa. Wśród zapisów UP możemy odnaleźć m. in. uszczegółowienie zapisów rozporządzeń na szczeblu Unii Europejskiej dotyczących realizacji instrumentów terytorialnych w ramach Celu Polityki 5. Zgodnie z niniejszym dokumentem, strategia rozwoju ponadlokalnego może również pełnić funkcję strategii niezbędnej do sięgnięcia po środki w ramach instrumentów terytorialnych: ZIT oraz IIT.

Rezultatem działań w zakresie strategii ponadlokalnych będzie m. in.: aktywizacja zasobów i potencjałów obszarów funkcjonalnych oraz zapewnienie trwałych podstaw rozwojowych w efekcie realizacji strategii. Istotne jest również, aby osiągnąć trwałe wzmocnienie potencjału instytucjonalnego w samorządach lokalnych w zakresie planowania strategicznego i realizacji działań rozwojowych obejmujących m.in. aspekty gospodarcze, społeczne, przestrzenne, środowiskowe i kulturowe oraz wzmocnienie roli lokalnych interesariuszy w planowaniu rozwoju społeczno-

gospodarczego dzięki oddolnemu kreowaniu rozwoju, animowaniu, zawiązywaniu i rozwijaniu partnerstw samorządowych.

Jak wynika z aktualnych trendów rozwojowych: rozwój zaawansowanych technologii, zmiany klimatu, globalizacja determinują kierunki rozwoju. Potrzebne procesy restrukturyzacyjne i działania anty kryzysowe, w tym ostatnie – wywołane pandemią COVID, wymagają zwrócenia uwagi na obszary, które gorzej radzą sobie z sytuacjami kryzysowymi, posiadają mniejszą odporność i wolniej odbudowują swoje gospodarki. Obszary te, bardzo często opierają się również na usługach z branży turystycznej i związanych z kulturą. Bardzo ważną przesłanką opracowania strategii ponadlokalnej jest także wzrastająca świadomość samorządów lokalnych i regionalnych dotycząca znaczenia korzyści płynących ze współpracy. Budowa powiązań miejsko-wiejskich na bazie lokalnych zasobów, w oparciu o zewnętrzne środki finansowe i know-how oraz racjonalne wykorzystanie przestrzeni, będzie główną szansą dla obszarów współpracy ponadlokalnej. Strategia będzie zatem spełniać bardzo istotną funkcję kierującą rozwój całego obszaru funkcjonalnego. Nie tylko dostarczy ramy dla podejmowanych na bieżąco decyzji, ale będzie również narzędziem ich weryfikacji poprzez procesy monitoringu i ewaluacji dokumentu. Strategia jest podstawą do kreowania i ciągłego wzmacniania rozwoju społecznego, ekonomicznego i przestrzennego wspólnoty samorządowej. W tym przypadku skupionej wokół ośmiu jednostek samorządu terytorialnego.

Strategia ponadlokalna ma być odpowiedzią na potrzebę wspólnego planowania rozwoju w obrębie kilku JST powiązanych ze sobą funkcjonalnie. Wspólne programowanie strategiczne docelowo wpłynie na jakość realizowanych zadań oraz możliwości pozyskiwania funduszy unijnych przez partnerów współpracujących ze sobą w ramach obszaru funkcjonalnego.

Bardzo istotną funkcją strategii ponadlokalnej będzie możliwość wykorzystania jej jako podstawy do ubiegania się o środki zewnętrzne. Zgodnie z założeniami perspektywy finansowej UE 2021-2027, zarówno programy operacyjne na poziomie krajowym jak i regionalnym mogą wymagać od samorządów posiadania dokumentów wskazujących na konieczność realizacji inwestycji w poszczególnych sektorach.

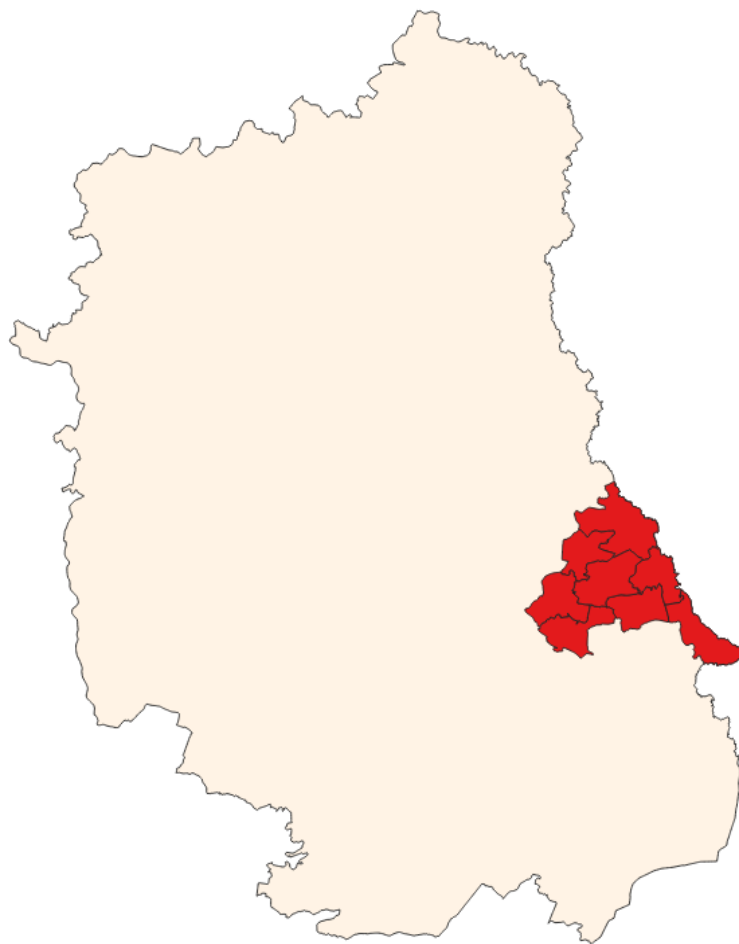
Strategia Rozwoju Ponadlokalnego została opracowana z wykorzystaniem metodologii partycypacyjno-ekspertckiej. W proces jego powstawania zaangażowano mieszkańców, władze i pracowników samorządowych oraz ekspertów zewnętrznych. Dokument jest odpowiedzią na zidentyfikowane potrzeby i problemy, a poprzez realizację zaplanowanych działań pozwoli na osiągnięcie wyznaczonych celów rozwojowych oraz realizację wskazanej misji i wizji obszaru funkcjonalnego. Zaplanowane działania mają służyć długotrwałej poprawie warunków społecznych, gospodarczych, środowiskowych, klimatycznych i demograficznych w całym obszarze.

2. OBSZAR REALIZACJI STRATEGII PONADLOKALNEJ

Obszar Funkcjonalny Malowniczy Wschód będący jednocześnie obszarem realizacji Strategii Ponadlokalnej obejmuje swoim zasięgiem gminy: Białopole, Dorohusk, Dubienka, Horodło, Kamień, Leśniowice, Wojstawice, Żmudź. Położony jest we wschodniej części województwa lubelskiego, na terenie dwóch powiatów: chełmskiego oraz hrubieszowskiego. Łączna powierzchnia obszaru wynosi 983 km², co stanowi 3,91% powierzchni województwa lubelskiego. Odległość od stolicy województwa – miasta Lublin – wynosi ok. 100 km, natomiast od stolicy państwa – Warszawy – ok. 275 km.

Obszar funkcjonalny graniczy od północy z gminą Ruda-Huta, od zachodu z miastem Chełm i gminą wiejską Chełm, gminami Kraśniczyn, Siennica Różana, natomiast od południa z gminami Grabowiec, Hrubieszów i Uchanie. Od wschodu obszar graniczy z terenem położonym w obrębie Ukrainy – obwodem wołyńskim.

Mapa 1 - Położenie OF Malowniczy Wschód na tle województwa lubelskiego

Źródło: opracowanie własne

W skład obszaru wchodzi wyłącznie gminy wiejskie. Rolę Lidera porozumienia międzygminnego pełni gmina Białopole położona w powiecie chełmskim. Największą pod względem powierzchni jednostką samorządu terytorialnego jest gmina Dorohusk o powierzchni 192 km². Gmina Dorohusk stanowi 19,53% powierzchni całego obszaru. Najmniejszą powierzchnią charakteryzuje się gmina Dubienka o powierzchni 96 km², stanowiąca 9,76% powierzchni całego obszaru funkcjonalnego.

Mapa 2 - Gminy tworzące Obszar Funkcjonalny Malowniczy Wschód

Źródło: opracowanie własne

Gminy obszaru funkcjonalnego podzielone są łącznie na 148 sołectw i 170 miejscowości. Liczba jednostek pomocniczych w poszczególnych gminach jest zróżnicowana. Największą liczbę sołectw posiada gmina Wojślawice (26 sołectw), zaś najmniejszą liczbą sołectw charakteryzują się gminy Białopole i Kamień (odpowiednio po 14 sołectw). Najwięcej miejscowości znajduje się na terenie gminy Dorohusk (33 miejscowości), zaś najmniej w obrębie gmin Białopole i Horodło (odpowiednio po 15 miejscowości). Na dzień 31 grudnia 2021 roku liczba ludności Obszaru Funkcjonalnego Malowniczy Wschód wyniosła łącznie 29 682 osoby.

3. SYNTEZA DIAGNOZY OBSZARU WSPARCIA

Diagnoza stanu wyjściowego obszaru współpracy ponadlokalnej prezentuje dane dotyczące obszaru poddanego analizie w ujęciu obiektywnym w kluczowych dla jego rozwoju sektorach. Diagnoza została opracowana z wykorzystaniem statystyki publicznej i właściwych opracowań analitycznych. Stanowiła ona podstawę do opracowania Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojślawice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku. Analizie poddano najważniejsze aspekty przestrzenne, przyrodnicze oraz społeczno-gospodarcze.

Diagnoza przedstawia OF Malowniczy Wschód zarówno pod względem opisowym jak i przestrzennym z wykorzystaniem licznych tabel, wykresów i map. W procesie analitycznym wykorzystano szereg wskaźników statystycznych, uwzględniających różnorodne aspekty szeroko rozumianego potencjału społeczno-gospodarczego i przestrzennego. Źródłem informacji były przede wszystkim bazy danych Głównego Urzędu Statystycznego wraz z danymi pochodzącymi od instytucji zewnętrznych. Całość diagnozy została podsumowana w niniejszym rozdziale jako syntetyczny zbiór najważniejszych wniosków. Zebrane zestawienie pozwoliło w dalszej części prac na przygotowanie analizy SWOT oraz określenie celów i kluczowych kierunków rozwoju dla Obszaru Funkcjonalnego.

W przypadku niniejszego dokumentu należy wskazać, że przeprowadzona diagnoza przedstawia informację o wzajemnym powiązaniu poszczególnych sfer i koncentruje się przede wszystkim na powiązaniach międzygminnych – ich intensywności i kierunku, celem sformułowania wniosków z analizy powiązań funkcjonalnych. Na podstawie przedstawionych danych diagnostycznych możliwe było pokazanie relacje i współzależności wzmacniających tendencje do współpracy gmin obszaru Malowniczy Wschód. Są to uwarunkowania przestrzenne, gospodarcze, społeczne, infrastrukturalne i finansowe. Diagnoza pokazuje również jakie współzależności determinują kierunki i intensywność współpracy w określonych dziedzinach.

Zawarta w niniejszym rozdziale synteza jest skrótowym przedstawieniem danych wynikających z prac analitycznych. Pełny obraz współzależności występujących pomiędzy gminami Partnerstwa Malowniczy Wschód został przedstawiony w Diagnozie stanu wyjściowego do Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojślawice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku. Dla precyzyjnego i obrazowego przedstawienia danych dokument wzbogacono o liczne tabele, wykresy i mapy. Aktualność dokumentu wynika z wykorzystania najnowszych danych statystycznych – głównie wykorzystano dane za lata 2017-2020. Charakter przedstawionych danych jest istotny dla procesu tworzenia dokumentu strategicznego. W tym celu posłużono się danymi dotyczącymi najważniejszych obszarów społeczno-gospodarczych ze szczególnym uwzględnieniem indywidualnej sytuacji OF i poszczególnych gmin.

Poniższe podrozdziały zawierają najważniejsze wnioski z diagnozy w podziale na główne obszary:

- Uwarunkowania przestrzenne;
- Uwarunkowania społeczne;
- Uwarunkowania gospodarcze;
- Uwarunkowania infrastrukturalne;
- Uwarunkowania finansowe.

3.1. WNIOSKI Z DIAGNOZY PRZESTRZENNEJ

Partnerstwo Gmin Obszaru Funkcjonalnego Malowniczy Wschód powstało jako efekt współpracy terytorialnej pomiędzy samorządami i potrzeba połączenia lokalnych potencjałów i szerokiego zaangażowania społecznego - zwłaszcza ze strony władz samorządowych i przedsiębiorców. Terytorialny zasięg współpracy będący jednocześnie obszarem realizacji Strategii Ponadlokalnej został opisany w rozdziale 2.

Elementem integrującym Obszar Funkcjonalny i mającym potencjalny wpływ na jego rozwój są jego zasoby przestrzenne. Diagnoza walorów przyrodniczych i obszarów chronionych obszaru funkcjonalnego pozwoliła na określenie uwarunkowań środowiskowych i wskazanie mocnych stron i potencjałów OF. Atrakcyjność naturalna terenu jest szczególnie ważna dla rozwoju obszaru, zwłaszcza w kierunku turystyki, czy ochrony środowiska. Obszar objęty opracowaniem jest niezwykle bogaty pod względem walorów przyrodniczych. Na jego terenie znajdują się liczne formy ochrony przyrody. Występują tu rezerваты, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, specjalne obszary ochrony, obszary specjalnej ochrony, jak również pomniki przyrody i użytki ekologiczne.

Powyższe elementy pokazują zintegrowany charakter diagnozy przestrzennej i występujące w tym zakresie powiązania międzygminne. Determinują one jeden z tematów współpracy samorządów, co znajduje odzwierciedlenie w zaplanowanych celach strategicznych wymiaru przestrzennego, a następnie przewidzianych do realizacji projektach.

Najważniejsze wnioski z analizy uwarunkowań przestrzennych przedstawiają się następująco:

1. Obszar Funkcjonalny położony jest we wschodniej części województwa lubelskiego.
2. OF zlokalizowany jest 100 km od Lublina – stolicy województwa lubelskiego.
3. Lokalizacja OF w jednym z najbardziej nasłonecznionych regionów Polski tworzy dobre warunki do inwestycji w fotowoltaikę.
4. Lesistość OF wynosi ok. 20%, co daje wynik niższy niż dla województwa lubelskiego (23,4%) i obszaru Polski (30,8%).
5. OF posiada rozwiniętą sieć wód powierzchniowych, której głównymi rzekami są Bug, Udał i Wełnianka.
6. W związku z rozwiniętą siecią wód powierzchniowych, OF posiada tereny o podwyższonym ryzyku wystąpienia powodzi. Szczególnie narażone są gminy graniczące z Bugiem, tj. gmina Dorohusk, gmina Dubienka i gmina Horodło. Z uwagi na powyższe, niezbędne są ciągłe inwestycje związane z zabezpieczeniem mieszkańców przed zalewaniem ich gospodarstw.
7. Na terenie OF położone są w całości lub częściowo liczne formy ochrony przyrody, w tym: pięć rezerwatów przyrody, trzy parki krajobrazowe i trzy obszary chronionego krajobrazu. Ponadto część powierzchni obszaru objęta jest ochroną w ramach programu Natura 2000.
8. Na terenie OF znajduje się 75 pomników przyrody.
9. W związku z obszernością terenów prawnie chronionych, w OF występują liczne gatunki roślin i zwierząt, z których część jest objęta ścisłą lub częściową ochroną.
10. OF posiada również bogate dziedzictwo historyczne i kulturowe. Jego głównymi aspektami jest położenie na terenie dawnych Grodów Czerwieńskich oraz przebieg historycznych szlaków handlowych.
11. W OF znajduje się 61 obiektów historycznych wpisanych do rejestru zabytków.

3.2. WNIOSKI Z DIAGNOZY UWARUNKOWAŃ SPOŁECZNYCH

Do najważniejszych elementów diagnozy należy sytuacja demograficzna obszaru. Mieszkańcy i ich jakość życia stanowią istotny element funkcjonowania każdego samorządu terytorialnego. Zauważalny jest stały spadek liczby ludności na terenie OF, podobnie jak w przypadku gęstości zaludnienia, która również stale spada. Na taką sytuację wpływa dość mała populacja obszaru w stosunku do jego dużej powierzchni, w związku z czym nawet przy wyraźnym zmniejszaniu się liczby ludności, podobny trend jest słabiej widoczny w przypadku tej liczby na km².

Zatrzymanie lub odwrócenie tego zjawiska jest możliwe w przypadku podjęcia przez gminy inwestycji zachęcających do pozostania obecnych lub osiedlania się nowych mieszkańców na terenie OF. Na zmiany w populacji OF ma wiele czynników. Są to: saldo migracji, zameldowania i wymeldowania w podziale na ruch wewnętrzny i zagraniczny oraz w podziale na kierunek z/do miast i z/do wsi, przyrost naturalny oraz liczba zawieranych małżeństw.

Każda z gmin boryka się z problemem ujemnego salda migracji, a coroczne wahania pomiędzy dodatnim a ujemnym saldem migracji są z roku na rok coraz bardziej widoczne. Widzimy zatem wspólny problem gmin OF Malowniczy Wschód. Niniejsza strategia na tej podstawie wskazała cele strategiczne w wymiarze społecznym.

Najważniejsze wnioski z analizy uwarunkowań społecznych przedstawiają się następująco:

1. OF zamieszkuje ponad 29 682 osoby, przy czym 20,18% to mieszkańcy gminy Dorohusk.
2. Od 2015 roku widoczny jest stały trend zmniejszania się populacji obszaru objętego analizą.
3. Prognozowany jest dalszy spadek populacji OF do roku 2030.
4. Podobnie jak w przypadku liczby ludności OF, gęstość zaludnienia również stale spada.
5. OF stale notuje ujemne saldo migracyjne. Jedynie gmina Kamień notuje wahania pomiędzy dodatnim a ujemnym saldem migracji, jednak są one z roku na rok coraz bardziej widoczne.
6. Zdecydowana większość migracji w OF ma charakter krajowy. Od 2016 roku migracje zagraniczne stanowią bardzo mały odsetek całości.
7. Mieszkańcy OF najczęściej migrują do miast.
8. W ostatnich latach w OF odnotowywany jest ujemny przyrost naturalny. Gminą wyróżniającą się na tle pozostałych jest gmina Kamień, która w latach 2016-2020 odnotowywała dodatni przyrost naturalny.
9. Liczba zawieranych małżeństw od 2016 roku uległa zmniejszeniu. Największy spadek zanotowano w 2020 roku, co spowodowane było w dużej mierze wybuchem pandemii COVID-19.
10. Kobiety stanowią 50,22% mieszkańców OF. Przewaga kobiet nad mężczyznami w strukturze populacji ulega zmniejszeniu.
11. Na terenie OF zauważalny jest spadek osób w wieku produkcyjnym przy jednoczesnym nieznacznym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Jest to wyraźny znak starzenia się społeczeństwa, co będzie stanowić jedno z największych wyzwań obszaru funkcjonalnego.
12. Poziom obciążenia demograficznego we wszystkich gminach OF rośnie z roku na rok.
13. Najczęstszym powodem przyznania pomocy społecznej rodzinom w OF jest ubóstwo, bezrobocie i niepełnosprawność.
14. Do osób najczęściej korzystających z pomocy społecznej w gminach OF należą osoby w wieku produkcyjnym.
15. Na terenie OF funkcjonują przede wszystkim gminne ośrodki pomocy społecznej. Brak jest placówek opieki całodobowej.

16. Opieka wsparcia dziennego jest świadczona poprzezienne domy seniorów oraz środowiskowe domy samopomocy. Tego typu placówki działają na terenie gmin: Leśniowice, Horodło, Dorohusk i Żmudź. Dodatkowo, na terenie gminy Wojśławice działa Klub Seniora „Aktywna Jesień”.
17. W ostatnich latach widoczny jest spadek beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. Wskazuje to na poprawę sytuacji mieszkańców, jednak należy pamiętać, iż dane te mogą być zniekształcone przez pandemię COVID-19.
18. Na terenie każdej z gmin zlokalizowany jest co najmniej jeden NZOZ, zapewniający dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej.
19. Na terenie OF zlokalizowanych jest 9 aptek i punktów aptecznych.
20. OF posiada liczne ochotnicze straże pożarne, z których 9 wpisanych jest do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego.
21. Najczęstszą przyczyną interwencji straży pożarnej w OF w latach 2021 były zagrożenia medyczne oraz zagrożenia w komunikacji.
22. Na terenie OF nie działa placówka zapewniająca opiekę dzieciom do lat 3. Najbliższe tego typu instytucje znajdują się w miastach powiatowych – Chełmie i Hrubieszowie, co powoduje utrudnienia w powrocie do pracy rodziców małych dzieci.
23. Populacja dzieci do lat 3 w OF ulegała zmniejszeniu w latach 2017–2021.
24. Gminy OF posiadają ofertę wychowania przedszkolnego na swoim terytorium.
25. W stosunku do 2017 roku, w 2021 roku liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wzrosła o 796.
26. Na terenie OF dostępnych jest 16 szkół podstawowych oraz jeden zespół szkolno-przedszkolny. Wszystkie placówki mają status publiczny.
27. Od 2018 roku liczba uczniów szkół podstawowych stale spada.
28. Na terenie OF odnotowano stały spadek wartości wskaźnika skolaryzacji netto. Fakt, iż wskaźnik skolaryzacji nie przekracza 100% może oznaczać, że część dzieci z obszarów wiejskich uczęszcza do szkół na terenie miast.
29. Edukacja ponadpodstawowa w OF jest zapewniana na terenie gminy Dubienka i Horodło. Jednak, ze względu na niewielką liczbę szkół ponadpodstawowych, młodzież jest zmuszona kontynuować naukę w pobliskich miastach.
30. Liczba uczniów uczęszczających do placówek edukacji ponadpodstawowej na przestrzeni ostatnich pięciu lat nie zmieniała się w sposób znaczący.
31. Ze względu na bogatą historię obszaru funkcjonalnego, oferta kulturalna jest tutaj wyjątkowo rozbudowana. Na terenie OF znajduje się 8 ośrodków kultury, działają liczne koła, kluby i grupy artystyczne, a także odbywają się imprezy i wydarzenia kulturalne.
32. Infrastruktura sportowa występująca w OF jest dość uboga. Zauważalny jest brak obiektów sportowych dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, zarówno widzów jak i osób ćwiczących.
33. Na terenie OF zlokalizowanych jest dwanaście klubów sportowych.
34. Zarówno liczba członków klubów jak i osób w nich ćwiczących stale maleje.
35. Na terenie OF działają 2 fundacje i 20 stowarzyszeń. Warto zaznaczyć, że ta liczba nie uwzględnia m.in. działalności kół gospodyń wiejskich, które na terenach wiejskich stanowią jedną z podstawowych organizacji pobudzających aktywność społeczną.
36. Średnia frekwencja w ostatnich wyborach samorządowych na terenie OF oscylowała w granicach 56-57%, przy czym dla województwa lubelskiego wartość ta wynosiła w przybliżeniu 54,5%.

3.3. WNIOSKI Z DIAGNOZY UWARUNKOWAŃ GOSPODARCZYCH

Wśród gmin wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego rolnictwo stanowi istotny aspekt życia gospodarczego i społecznego. Ze względu na uwarunkowania przyrodnicze można uznać, że obszar funkcjonalny jest typowo rolniczy. Rolnictwo stanowi podstawowe źródło utrzymania mieszkańców.

Liczba podmiotów gospodarczych w OF wykazuje tendencję wzrostową, co oznacza iż teren OF staje się coraz bardziej atrakcyjny dla przedsiębiorców. Wśród podmiotów gospodarki narodowej na terenie obszaru funkcjonalnego zdecydowanie dominują podmioty sektora prywatnego. Rozwój sektora gospodarczego może być jednym z wspólnych potencjałów obszaru. Warto również dodać, iż liczba zarejestrowanych bezrobotnych w skali całego obszaru wykazuje tendencję spadkową.

Domeną obszaru funkcjonalnego są walory przyrodnicze i krajobrazowe. Dlatego też istotnym elementem uwarunkowań gospodarczych obszaru jest jego potencjał turystyczny. Jest to również element integrujący gminy Obszaru Funkcjonalnego Malowniczy Wschód. Dodatkowym atutem obszaru są zabytki związane z bogatym dziedzictwem historycznym, m.in.: zabytki sakralne i zespoły pałacowo-dworskie. Wskutek położenia geograficznego OF w pobliżu parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody i obszarów Natura 2000, sieć szlaków pieszych i rowerowych jest rozbudowana.

Najważniejsze wnioski z analizy uwarunkowań gospodarczych przedstawiają się następująco:

1. Na przestrzeni lat 2017-2021, liczba osób pracujących w OF utrzymywała się na stałym poziomie.
2. Na koniec 2021 r. liczba osób pracujących na terenie OF wyniosła 2 304, z czego 59,64% osób pracujących stanowiły kobiety.
3. Porównując dane z 2021 r. do danych z 2017 r. zauważalny jest niewielki wzrost liczby osób pracujących na 1000 ludności.
4. Średnia liczba osób pracujących na 1000 ludności w wieku produkcyjnym wyniosła 116. Tak niski poziom aktywności zawodowej uwarunkowany jest jednak rolniczym charakterem gmin OF.
5. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w skali całego obszaru wykazuje tendencję spadkową. W porównaniu do 2018 roku, w 2022 zarejestrowanych bezrobotnych było o 502 osoby mniej.
6. Kobiety stanowią 55,22% osób bezrobotnych.
7. Dla obszaru funkcjonalnego średnia udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2021 roku wyniosła 8,5%. Wynik ten jest wyższy niż dla województwa lubelskiego.
8. Odsetek długotrwale bezrobotnych od 2018 roku utrzymuje się na stałym poziomie i na koniec 2020 roku wyniósł 13,36%.
9. Liczba podmiotów gospodarczych w latach 2017-2022 w OF wykazuje tendencję wzrostową, co oznacza iż teren OF staje się coraz bardziej atrakcyjny dla przedsiębiorców.
10. Na koniec 2022 roku na terenie obszaru funkcjonalnego działało 1 821 podmiotów gospodarczych.
11. Wśród podmiotów gospodarki narodowej na terenie obszaru funkcjonalnego zdecydowanie dominują podmioty sektora prywatnego. W 2022 r. stanowiły one 95,77% wszystkich podmiotów gospodarki narodowej.
12. Działalności gospodarcze prowadzone przez osoby prywatne stanowią 86% sektora prywatnego.
13. Zdecydowana większość podmiotów gospodarczych to małe przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób (96,82%).

14. Główne dziedziny działalności podmiotów gospodarczych w OF to: budownictwo (27,58%) oraz handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych; włączając motocykle (23,59%).
15. OF ma charakter rolniczy – rolnictwo jest głównym źródłem utrzymania mieszkańców.
16. Ze względu na bogate walory przyrodniczo-krajobrazowe oraz walory historyczne, OF posiada duży potencjał turystyczny.
17. Zaplecze turystyczne w postaci bazy noclegowej i gastronomicznej nie jest rozbudowane. Dla rozwoju turystyki, szczególnie nastawionej na turystę zagranicznego, niezbędne jest jej uzupełnienie.

3.4. WNIOSKI Z DIAGNOZY INFRASTRUKTURY

Poprzez uwarunkowania w zakresie infrastruktury możemy poznać potrzeby i problemy Obszaru Funkcjonalnego Malowniczy Wschód w niniejszym zakresie. Analizie poddano w tym przypadku infrastrukturę drogową, mieszkaniową, sieciową i techniczną, a także infrastrukturę związaną z gospodarką odpadami.

Infrastruktura drogową obejmuje elementy sieci transportowej, które są użytkowane przez wszelakie środki transportu w czasie ich ruchu i spoczynku. Dostępność komunikacyjna jest jednym z najważniejszych elementów wpływających na sferę społeczną oraz gospodarczą. Istotne jest zapewnienie dostępności dla przyjezdnych, jak i dla społeczności lokalnej. Jednocześnie jest to element wykazujący zintegrowany charakter problemów i potencjałów.

Na jakość życia mieszkańców wpływa również wyposażenie miejsca zamieszkania w infrastrukturę techniczną. Istotny jest dostęp do ustępu spłukiwanego, łazienki czy centralnego ogrzewania. W przypadku gmin OF dostęp do wyżej wymienionej infrastruktury technicznej jest niższy niż dla średniej obserwowanej dla województwa lubelskiego. Brak dostępu do tych usług znacznie utrudnia codzienne funkcjonowanie a zarazem obniża jakość życia mieszkańców. Wspólne działania w zakresie rozwoju infrastruktury powinny mieć na celu poprawę jakości życia w niniejszej tematyce. Co bardzo istotne, podejmowane działania będą miały charakter zintegrowany i ponadlokalny. Najważniejsze wnioski z analizy uwarunkowań infrastrukturalnych przedstawiają się następująco:

1. Przez OF przebiegają dwie drogi krajowe oraz trzy drogi wojewódzkie, które stanowią główne arterie transportowe obszaru.
2. OF posiada rozwiniętą sieć dróg powiatowych i gminnych.
3. Przez północną część obszaru, w kierunku wschód-zachód, przebiega linia kolejowa. Ze względu na swoje położenie względem całości obszaru, nie zapewnia dużej oferty transportowej.
4. Na koniec 2021 r. tylko dwie gminy posiadały drogi dla rowerów a ich łączna długość wynosiła 5,4 km.
5. OF posiada rozbudowaną sieć przystanków autobusowych, obsługiwanych głównie przez prywatnych przewoźników.
6. Do 2019 roku zarówno liczba budynków mieszkalnych jak i mieszkań wzrastała. W 2020 roku nastąpił spadek, a w kolejnym roku ponowny wzrost zasobów mieszkaniowych.
7. Wskaźnik mieszkań na 1000 osób wyniósł 391,9, co daje wynik wyższy niż dla województwa lubelskiego, które posiada 388,7 mieszkań na 1000 mieszkańców.
8. Łącznie w latach 2017-2022 oddano 246 nowych mieszkań.
9. Wskaźnik nowych mieszkań na 1000 osób w Obszarze Funkcjonalnym jest wyższy niż średnia dla województwa lubelskiego.

10. Ponad połowa mieszkań jest wyposażona w ustęp splukiwany, łazienkę i centralne ogrzewanie, przy czym centralne ogrzewanie posiada najmniej mieszkań. Dostęp do wyżej wymienionej infrastruktury technicznej jest niższy niż dla średniej obserwowanej dla województwa lubelskiego.
11. Dostęp do wodociągu ma 74,8% ludności OF, przy czym najwięcej osób jest podłączonych do sieci wodociągowej w gminie Białopole (88,0%) i gminie Wojstawice (84,7%). W przypadku dostępu do kanalizacji, jest on zapewniony w 22% mieszkań OF, natomiast dostęp do sieci gazowej na terenie OF posiada zaledwie 2,5% ludności. Dostępność do tych sieci jest zapewniona na niższym poziomie niż dla województwa lubelskiego, przez co należy rozważyć inwestycje w tym obszarze.
12. Łączna długość czynnej sieci kanalizacyjnej na terenie OF wynosi 112,3 km. Jej długość stale rośnie, natomiast nie są to duże zmiany.
13. Dane dotyczące długości czynnej sieci rozdzielczej wodociągowej przedstawiają się lepiej niż te dotyczące kanalizacji. Całkowita długość sieci wodociągowej wynosi 650,4 km, a jej długość rośnie.
14. Sieć gazowa jest domeną terenów miejskich w związku z czym nie jest popularna na terenie OF. Jej całkowita długość wynosi 54,01 km.
15. Gminy OF nie posiadają wspólnego systemu zagospodarowania odpadów. Za ich odbiór odpowiadają podmioty wybierane indywidualnie.
16. Ilość odpadów selektywnych zbieranych w OF stale rosła w latach 2017-2021.
17. W przypadku odpadów selektywnych, najwięcej zebrano zmieszanych odpadów opakowaniowych (41,23%), szkła (23,89%) oraz odpadów pozostałych (15,11%).
18. Od 2020 roku obserwowany jest trend spadkowy w ilości zebranych odpadów zmieszanych.
19. Zauważalny jest wzrost udziału odpadów selektywnych w całkowitej ilości odpadów, co oznacza coraz lepszą selekcję odpadów produkowanych przez mieszkańców.

3.5. WNIOSKI Z DIAGNOZY UWARUNKOWAŃ FINANSOWYCH

Uwarunkowania finansowe są przedmiotem diagnozy pod kątem możliwości zapewnienia finansowania zaplanowanych inwestycji. W związku z powierzeniem jednostkom samorządu terytorialnego wielu zadań, wyposażono je w dochody publiczne. Ocena kondycji finansowej gmin jest o tyle istotna, że pozwala ona w sposób dość obiektywny wnioskować o skuteczności ich działań. W tym celu należy przeanalizować dane dotyczące dochodów oraz wydatków gminy. Należy zaznaczyć, że gminy OF MW posiadają odpowiednie zabezpieczenie na realizację zaplanowanych inwestycji jednak ich realizacja będzie zależna od uzyskania dofinansowania zewnętrznego, w szczególności ze środków UE.

Możliwość korzystania przez gminy z funduszy unijnych stwarza szansę na ich szybszy rozwój społeczno-gospodarczy. Dzięki funduszom unijnym gminy mogą realizować więcej inwestycji, często ponad granicami administracyjnymi jednostek, co wpływa korzystnie na jakość życia ich mieszkańców. Gminy Obszaru Funkcjonalnego Malowniczy Wschód wykazują dużą sprawność w zakresie pozyskiwania środków unijnych co pozwala optymistycznie zapatrywać się na realizację zaplanowanych w niniejszym dokumencie działań.

Najważniejsze wnioski z analizy uwarunkowań finansowych przedstawiają się następująco:

1. W latach 2017-2021 całkowita wartość dochodów obszaru rosła. W porównaniu do 2017 roku, wartość dochodów w 2021 r. wzrosła o 50,88%.
2. Wzrósł również wskaźnik dochodów w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Jest on w OF wyższy niż w województwie lubelskim.

3. Wydatki, podobnie jak dochody, wykazują tendencję wzrostową. Wyjątkiem był rok 2020 kiedy to nastąpił spadek w kwocie wydatków gmin.
4. Najwięcej wydatków ponoszonych jest na oświatę i wychowanie (27,03%) oraz na rodzinę (25,98%).
5. W przypadku wydatków inwestycyjnych widoczne są wyraźne wahania nie tylko dla całości obszaru funkcjonalnego, ale również dla poszczególnych gmin. Wydatki inwestycyjne stanowiły w 2021 roku 12,70% całości wydatków.
6. Wydatki w przeliczeniu na jednego mieszkańca notują stały wzrost od 2017 roku. W 2021 roku osiągnęły wynik niewiele niższy niż dla województwa lubelskiego.
7. Dochody na 1 mieszkańca przeważają nad wydatkami (wyjątek stanowią dane za rok 2018), co świadczy o stabilności finansowej gmin.
8. Największym źródłem wsparcia zewnętrznego w OF w perspektywie finansowej UE 2014-2020 był Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Lubelskiego.
9. Całkowita wartość podpisanych umów o dofinansowanie wyniosła ponad 115,5 milionów złotych. Dofinansowanie ze środków europejskich wyniosło ponad 79,5 milionów złotych.
10. Gminy OF zrealizowały szereg ważnych inwestycji przy udziale środków europejskich. Świadczy to o sprawnym systemie pozyskiwania funduszy zewnętrznych.

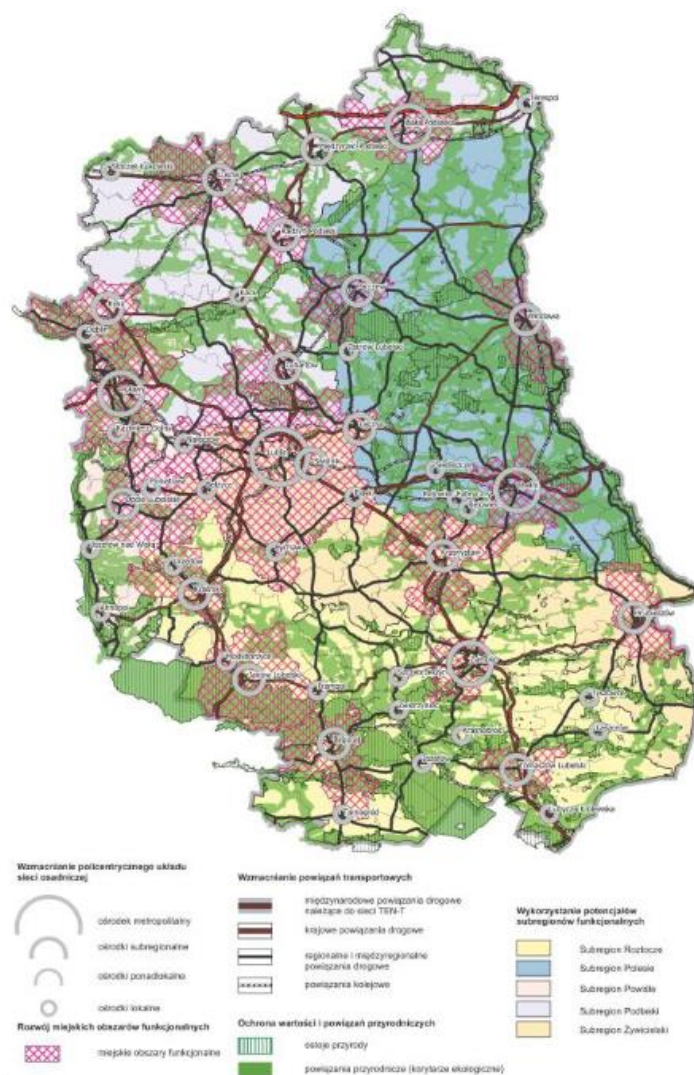
4. STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA

Struktura funkcjonalno-przestrzenna obszaru funkcjonalnego to element strategii rozwoju ponadlokalnego wymagany na podstawie zapisów ustawy o samorządzie gminnym. Składa się z dwóch powiązanych ze sobą elementów tj. modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminach tworzących obszar funkcjonalny. Podczas prac nad niniejszym dokumentem wykorzystano informacje zawarte w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego poszczególnych gmin.

4.1. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ

Biorąc pod uwagę procesy kształtujące elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej w obszarze funkcjonalnym przyjmuje się, że model struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego przedstawiony w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku stanowi trwałą podstawę do wytyczania kierunków rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru współpracy ponadlokalnej przy jednoczesnym uwzględnianiu zasady zrównoważonego rozwoju.

Mapa 3 - Model struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego

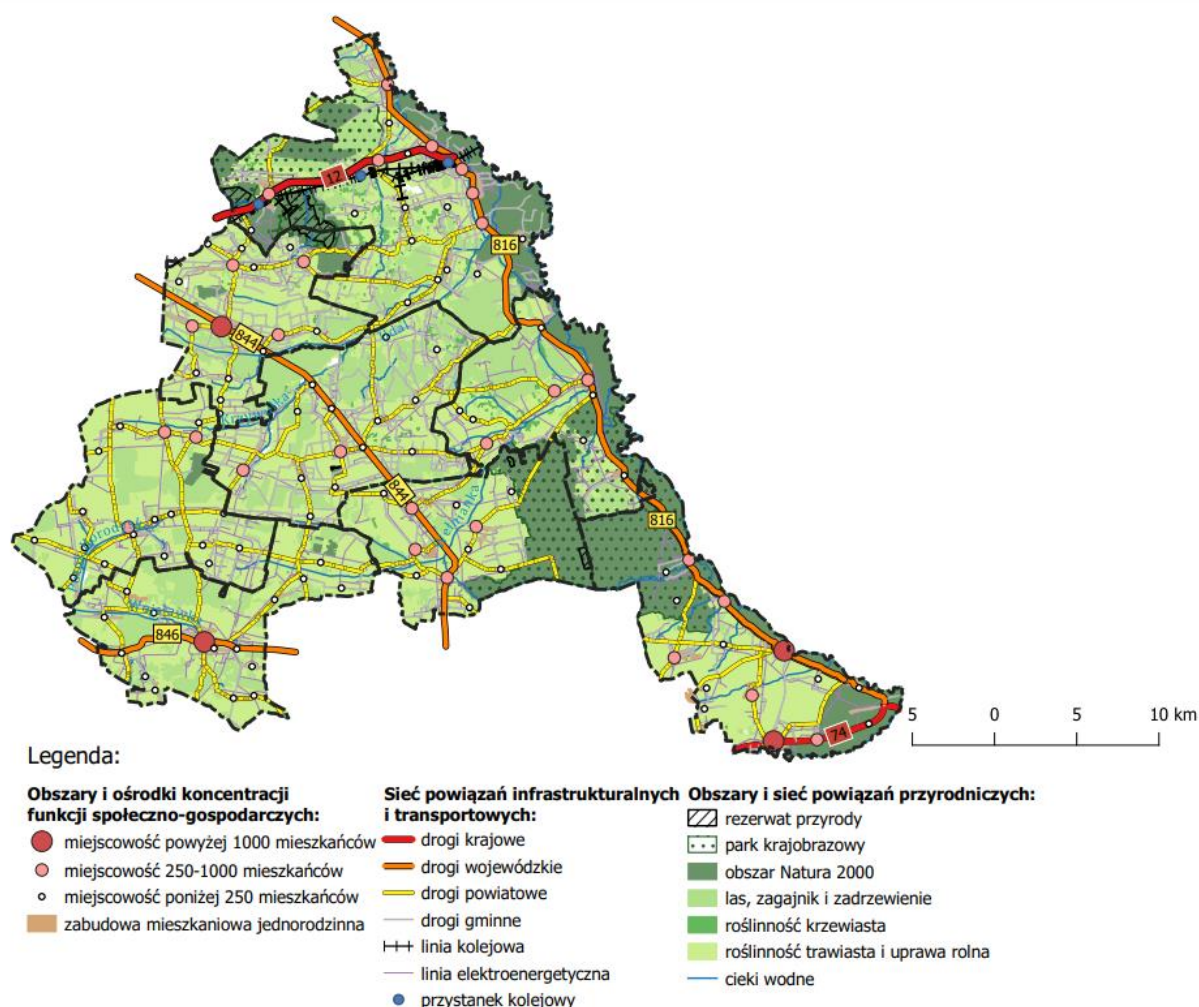

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku

Uwzględniając występujące zasoby i potencjały, oraz zagospodarowanie terenu w ramach PZPWL wskazuje podstawowe elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej, dla których określa się elementy rozwojowe oraz wskazuje działania służące utrzymaniu i wzmocnieniu ich funkcji w odniesieniu do: elementów węzłowych i liniowych układu antropogenicznego oraz elementów węzłowych i pasmowych układu naturalnego, elementów obszarowych przenikania się układu naturalnego i antropogenicznego. Istnieje zatem potrzeba wzmocnienia spójności i rozwijania powiązań funkcjonalnych w wymiarze regionalnym w ramach modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego.

Zakres modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej obejmuje: elementy sieci osadniczej i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych, elementy sieci infrastrukturalnej, w tym transportowej i energetycznej oraz elementy sieci przyrodniczej i ekologicznej.

Mapa 4 - Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru funkcjonalnego

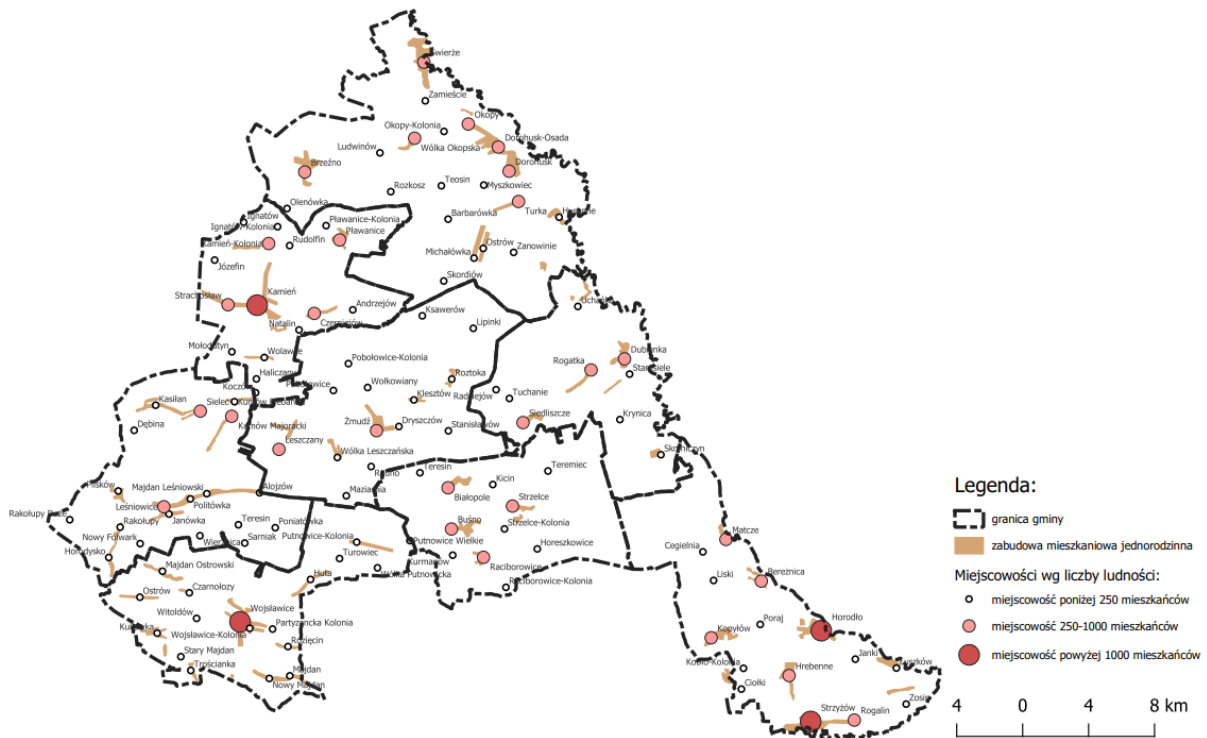

Źródło: opracowanie własne

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Obszaru Funkcjonalnego Malowniczy Wschód obejmującego teren gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojsławice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, wskazuje przede wszystkim obszary, które strategia rozwoju uznaje za istotne dla osiągnięcia celów (na podstawie wniosków z diagnozy, uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych,

wyzwań). Wskazuje również obszary istotne dla jego rozwoju (np. obszary z potencjałem rozwojowym, obszary o określonych funkcjach, obszary borykające się z problemami rozwojowymi) oraz rodzaje powiązań występujących pomiędzy poszczególnymi obszarami. Na podstawie modelu określa się zatem strategiczne działania i obszary, które będą podstawą wzmocnienia potencjału funkcjonalno-przestrzennego oraz zapobiegania zjawiskom negatywnym i konfliktogennym.

Mapa 5 - Elementy sieci osadniczej i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych w obszarze funkcjonalnym

Źródło: opracowanie własne

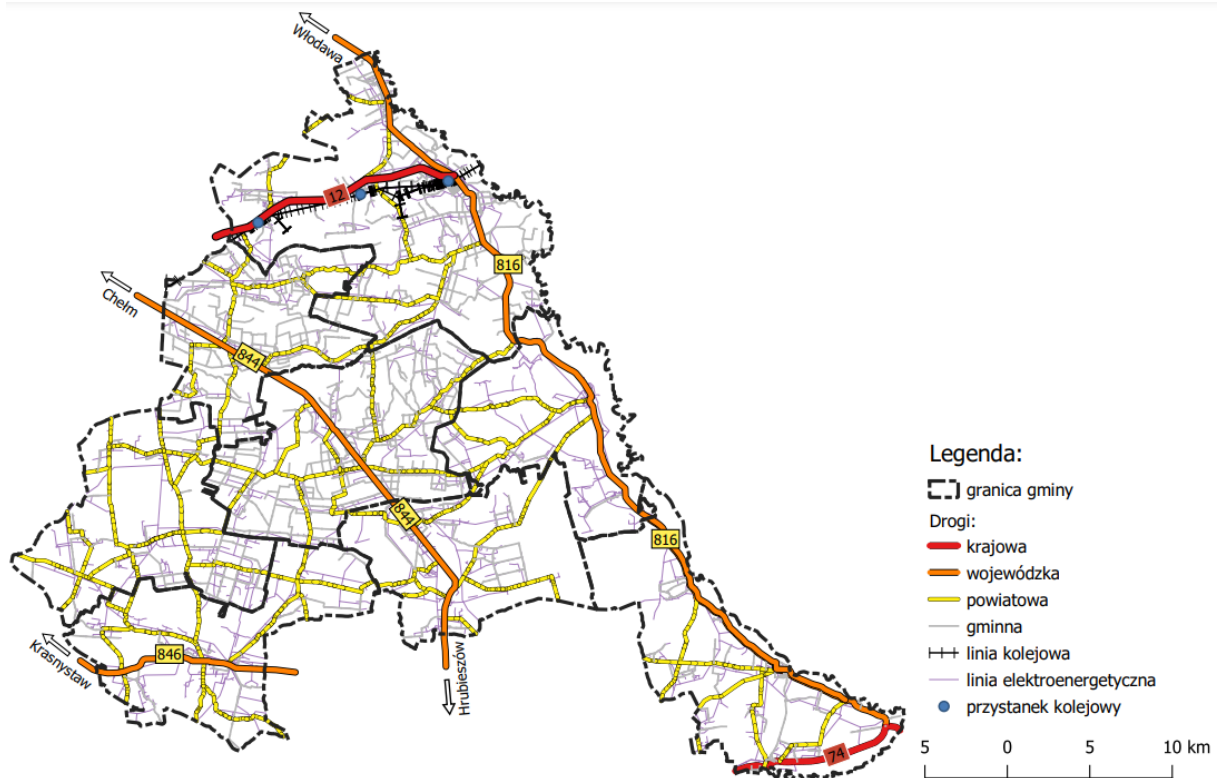
Elementy sieci osadniczej, aktywności społecznej oraz rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych kształtowane są przez podstawowe obszary koncentracji. Należy wśród nich wskazać tereny zwartej zabudowy mieszkaniowej. Posiadają również zorganizowane ośrodki dla rozwoju wskazanych funkcji społeczno-gospodarczych. Możemy wśród nich wyróżnić:

- miejscowości gminne od 1 000 do 5 000 mieszkańców – lokalne ośrodki wskazane do koncentracji usług administracyjnych, urbanizacji (w tym rozwoju gospodarczego) w zorganizowanych układach przestrzennych,
- miejscowości sołectkie od 250 do 1 000 mieszkańców – ośrodki o charakterze pomocniczym w kształtowaniu funkcji społeczno-gospodarczych,
- pozostałe miejscowości.

Elementy sieci infrastrukturalnej, w tym transportowej i energetycznej w Obszarze Funkcjonalnym Malowniczy Wschód kształtują sieć powiązań wewnętrznych i zewnętrznych. Powiązania w odniesieniu do których zakłada się przede wszystkim rozwój infrastruktury transportowej zapewniającej sprawność powiązań komunikacyjnych, minimalizującej zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizje z elementami regionalnej sieci ekologicznej mają charakter zarówno lokalny jak i ponadlokalny. Możemy wśród nich wyróżnić elementy:

- budujące połączenia o charakterze ponadlokalnym, realizujące zewnętrzne powiązania transportowe obszaru i stanowiące główny szkielet sieci transportowej:
  - drogi krajowe,
  - drogi wojewódzkie,
  - linie kolejowe,
- budujące połączenia o charakterze lokalnym, realizujące wewnętrzne powiązania transportowe w gminach, stanowiące uzupełniający szkielet sieci transportowej:
  - drogi powiatowe,
  - drogi gminne,
- system elektroenergetyczny – linie elektroenergetyczne NN i WN oraz stacje transformatorowe / GPZ, decydujących o bezpieczeństwie energetycznym obszaru.

Mapa 6 - Elementy sieci infrastrukturalnej, w tym transportowej i energetycznej w obszarze funkcjonalnym

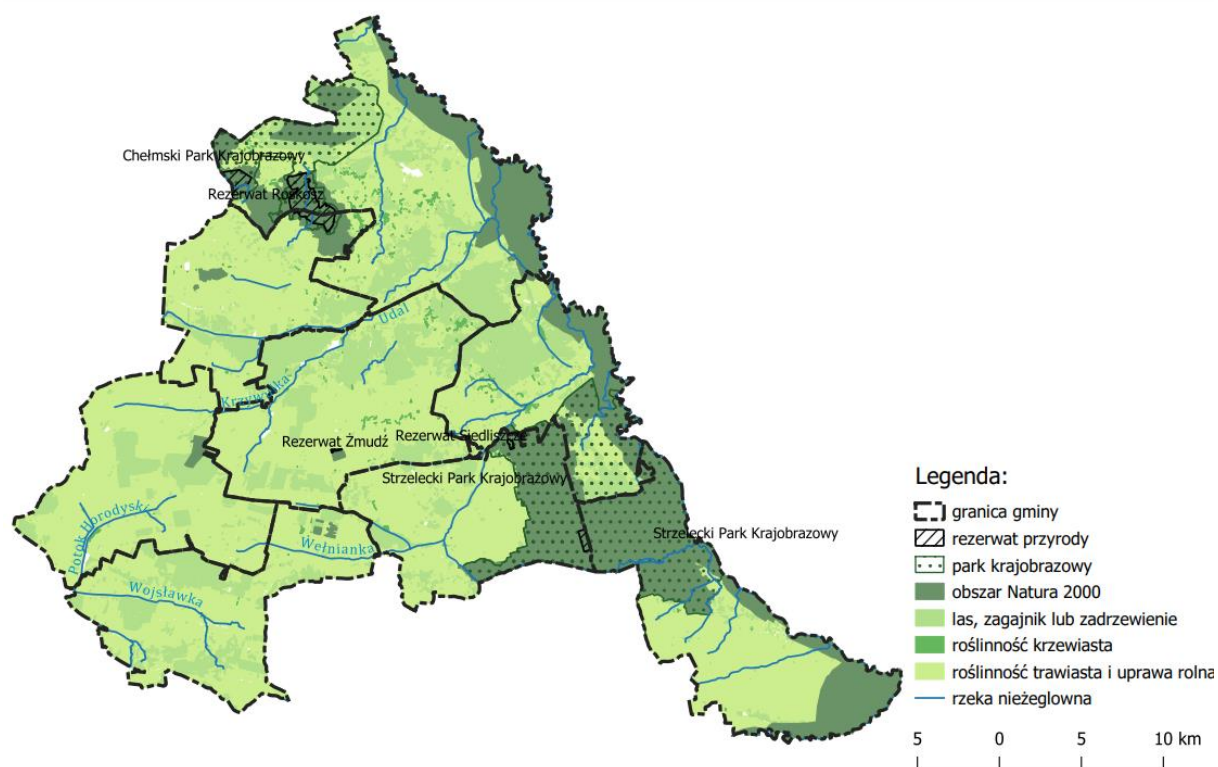

Źródło: opracowanie własne

Elementy sieci przyrodniczej i ekologicznej w obszarze funkcjonalnym tworzą strefy o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej w ramach, których obowiązuje podporządkowanie wszelkiej działalności utrzymaniu wartości przyrodniczych obszaru oraz ciągłości powiązań ekologicznych. Obszary te mogą stanowić znaczące zaplecze dla rozwoju usług turystycznych w regionie. Na terenie obszaru funkcjonalnego szczególne standardy ochrony są przewidziane dla rezerwatów przyrody, parki krajobrazowe i obszary Natura 2000 skoncentrowane w północnej i wschodniej części OF Malowniczy Wschód. Do pozostałych elementów przyrodniczych możemy zaliczyć:

- korytarze ekologiczne będące łącznikiem pomiędzy węzłami układu naturalnego i obszarem migracji roślin, grzybów i zwierząt,
- obszary leśne cechujące się dużym stopniem naturalności,
- sieć wodną, w tym: rzeki, kanały, jeziora, stawy i inne zbiorniki stanowiące uzupełnienie sieci przyrodniczej i korytarzy ekologicznych.

Mapa 7 - Elementy sieci przyrodniczej i ekologicznej w obszarze funkcjonalnym

Źródło: opracowanie własne

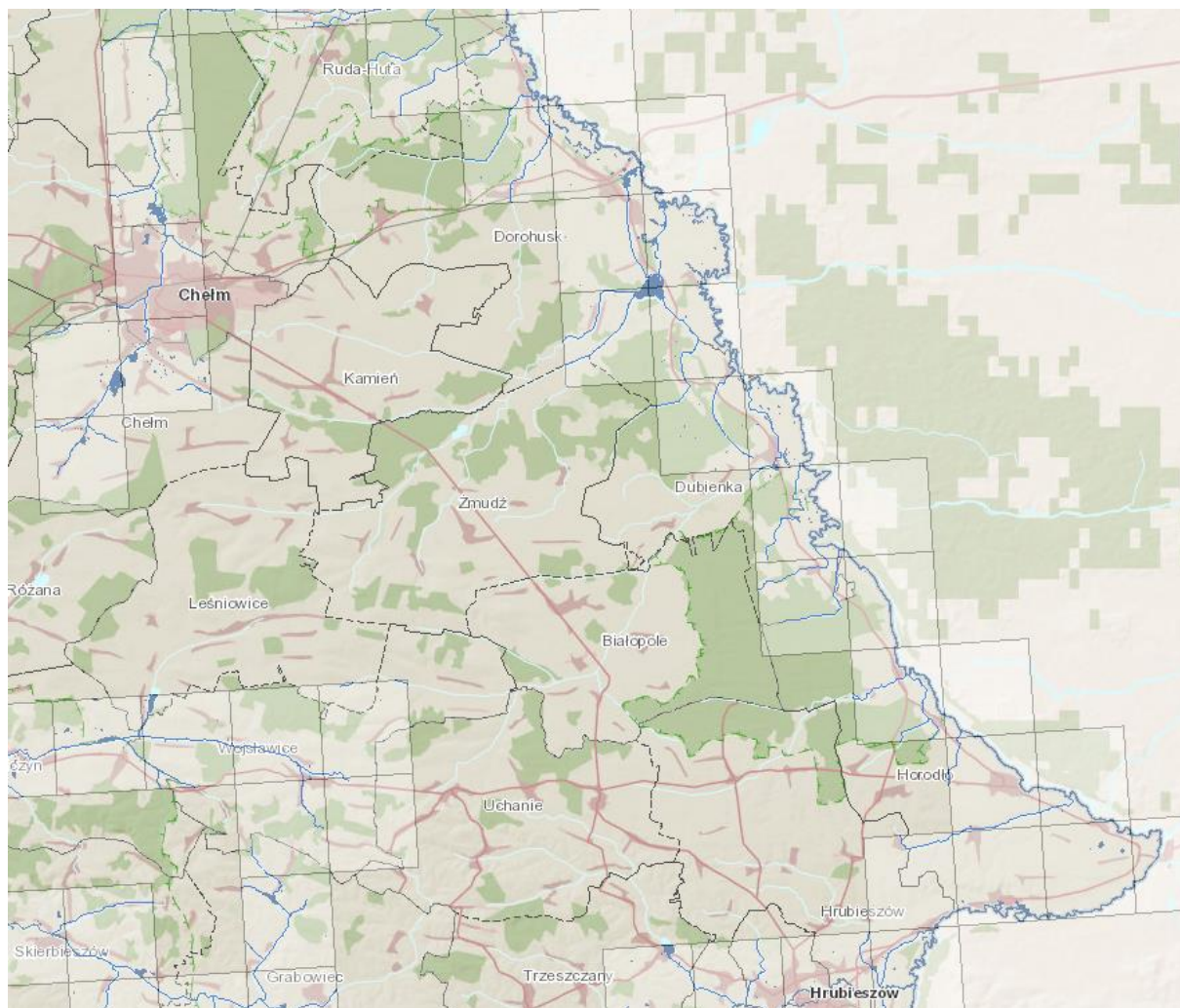
Elementy sieci przyrodniczej i ekologicznej poprzez występującą na terenie obszaru funkcjonalnego sieć wodną są również związane z obszarami szczególnego zagrożenia powodzią. Na podstawie art. 171 ust. 8 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne, mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego zostały podane do publicznej wiadomości i są dostępne na stronie Hydroportalu Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie. Mapy zagrożenia powodziowego sporządza się dla obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, wskazanych we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego, tj. obszarów na których stwierdza się istnienie znaczącego ryzyka powodziowego lub jego wystąpienie jest prawdopodobne.

Obszar funkcjonalny znajduje się w regionie wodnym Bugu. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 28 grudnia 2017 roku w sprawie nadania statutu Państwowemu Gospodarstwu Wodnemu Wody Polskie, obszar leży w zasięgu działania Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Lublinie.

Główną osią zagrożenia powodziowego w Obszarze Funkcjonalnym jest rzeka Bug oraz jej dopływy. W celu zapewnienia ochrony ludności i mienia przed powodzią, na powyższej mapie przedstawiono obszary szczególnego zagrożenia powodzią. Niniejsze informacje, wraz z określeniem poziomu tego zagrożenia, jak również wskazaniem jakie ryzyko wiąże się z wystąpieniem powodzi na danym obszarze, z pewnością przyczynią się do podejmowania przez mieszkańców, jak również władze lokalne, świadomych i racjonalnych decyzji odnośnie lokalizacji inwestycji. Każdy obywatel może zweryfikować, czy zamieszkuje obszar zagrożony powodzią, a jeśli tak, to jak bardzo jest zagrożony. Dotyczy to również przedsięwzięć strategicznych zaplanowanych w ramach niniejszego dokumentu.

Dlatego też, zgodnie z art. 315 ustawy prawo wodne podczas opracowywania Ponadlokalna Strategia Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojstawice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku uwzględniono zapisy dokumentów planistycznych takich jak np.: Plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy, Plany zarządzania ryzykiem powodziowym, Plan przeciwdziałania skutkom suszy. Ich wskazania zostały wykorzystane w szczególności w ramach prac nad modelem struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania polityki przestrzennej, opisanych w niniejszym rozdziale.

Mapa 8 - Zasięg obszarów szczególnego zagrożenia powodzią w obszarze funkcjonalnym

Źródło: <https://wody.isok.gov.pl>

4.2. USTALENIA I REKOMENDACJE W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Określenie docelowego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej wiąże się ze wskazaniem warunków jego realizacji. W praktyce oznacza to określenie ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w obszarze funkcjonalnym. Chodzi tutaj zarówno o ustalenia o charakterze inwestycyjnym, jak i zasady, jakimi należy się kierować przy planowaniu lub realizacji działań. Należy pamiętać, że wskazane procesy powinny być kształtowane w sposób zrównoważony. Ustalenia i rekomendacje wskazują przewidywane lub pożądane działania w dziedzinie kształtowania i prowadzenia polityki

przestrzennej, ujmując najważniejsze potrzeby w zakresie: planowania wielofunkcyjnych przestrzeni, zapewnienia terenów dla prowadzenia aktywności gospodarczej, określenia stref inwestycyjnych oraz wykluczonych z aktywności gospodarczej, utrzymania terenów rolnych i leśnych objętych ochroną, ochrony krajobrazu kulturowego. Zidentyfikowane ustalenia i rekomendacje sygnalizują działania niezbędne lub pożądane do realizacji strategii. Należy jednak pamiętać, że ich zakres będzie ustalany indywidualnie, w zależności od charakteru gmin, wizji rozwoju czy też zapisów dokumentów planistycznych.

Dla modelu opracowane zostały wynikające z niego ustalenia i rekomendacje w stosunku do wyznaczonych stref i obszarów. Sformułowane wskazania dzięki swojej powszechności obowiązywania, mają za zadanie kształtować w przyszłości zrównoważony ład przestrzenny obszaru funkcjonalnego. Należy również zaznaczyć, iż jako uwarunkowanie zewnętrzne w kształtowaniu wniosków wzięto pod uwagę ustalenia i rekomendacje modeli na poziomie kraju i województwa, wyznaczone w odpowiednich dokumentach strategicznych, wyznaczone w nich OSI oraz rezerwy terenu potrzebne na realizację inwestycji. Mając na uwadze elementy sieciowe i obszary tworzące strukturę funkcjonalno-przestrzenną określa się ustalenia i rekomendacje dotyczące lokalnych polityk przestrzennych.

Tabela 1 – Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania polityki przestrzennej

W zakresie kształtowania elementów sieci osadniczej i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych:

1. Dla zachowania terenów cennych przyrodniczo i terenów rolnych sugeruje się ich ochronę przed postępującą degradacją oraz minimalizowania negatywnych skutków ekonomicznych związanych z postępującymi procesami suburbanizacji m.in. poprzez:
  - ograniczanie nowych terenów zabudowy poza istniejącymi lub w ich najbliższym sąsiedztwie, tak aby tworzyć zabudowę zwartą w całym obszarze funkcjonalnym,
  - zachowanie dotychczasowych terenów cennych przyrodniczo i terenów rolnych,
  - eliminację potencjalnych konfliktów przestrzennych poprzez kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy terenami zabudowanymi a niezabudowanymi.
2. Należy wzmacniać ośrodki gminne jako obszary koncentracji funkcji społeczno-gospodarczych w regionie.
3. Za główne elementy składowe dla wzmożonego rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych w przestrzeni uznaje się wyznaczone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego tereny przeznaczone na ten cel.
4. Należy zadbać o planowanie lokalizacji terenów aktywności gospodarczej w obszarach z istniejącym lub zaplanowanym pełnym uzbrojeniem terenów inwestycyjnych umożliwiającym osiągnięcie wysokich standardów zagospodarowania.
5. Najistotniejsze strefy rozwoju gospodarczego wskazane jako atrakcyjne inwestycyjnie dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej zidentyfikowano na terenach podmiejskich i w ośrodkach gminnych posiadających dostęp do głównych powiązań transportowych.
6. Podczas planowania terenów mieszkaniowych, usługowych i innych należy zapewnić ochronę przestrzeni otwartych, dając jednocześnie możliwość tworzenia nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, parków, placów zabaw, pasażów handlowych, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.) przy zachowaniu historycznych założeń, układów urbanistycznych i przestrzeni publicznych.
7. Podczas planowania struktury sieci osadniczej należy zadbać o uwzględnienie historycznego znaczenia funkcjonalnego poszczególnych terytoriów.
8. Podczas planowania stref aktywności uciążliwych dla społeczeństwa lub środowiska należy

zwrócić szczególną uwagę na odpowiednie oddalenie planowanych inwestycji od stref sieci osadniczej oraz przyrodniczej.

W zakresie kształtowania elementów sieci infrastrukturalnej, w tym transportowej i energetycznej:

1. Najważniejsze zamierzenia inwestycyjne wpływające na poprawę funkcjonowania układu sieci energetycznej związane są z poprawą dostępności i stabilności zaopatrzenia w energię z wykorzystaniem źródeł odnawialnych.
2. Lokalizacja inwestycji w zakresie rozwoju zielonej energii powinna być uzależniona od warunków naturalnych dających możliwość efektywnej realizacji inwestycji.
3. W celu poprawy jakości powiązań transportowych oraz poprawy sprawności i bezpieczeństwa ruchu wskazuje się wyznaczenie terenów niezbędnych do realizacji kluczowych w tym zakresie zamierzeń inwestycyjnych.
4. Inwestycje w zakresie kształtowania elementów sieci transportowej powinny być realizowane zgodnie z zasadami zrównoważonej mobilności, a tym samym poszanowaniem terenów cennych pod kątem ekologicznym.
5. Realizacja przedsięwzięć infrastrukturalnych nie powinna naruszać równowagi w systemie sieci osadniczej ani powodować znaczących uciążliwości dla mieszkańców obszaru.
6. Dla zapewnienia dostępności dla mieszkańców, ośrodków obsługi skupiających funkcje społeczno-gospodarcze, usługowe, edukacyjne i zdrowotne oraz w celu zwiększenia mobilności mieszkańców lokalne polityki przestrzenne powinny uwzględniać przywrócenie i usprawnienie powiązań komunikacyjnych miejscowości wiejskich z ośrodkami gminnymi i powiatowymi.

W zakresie kształtowania elementów sieci przyrodniczej i ekologicznej:

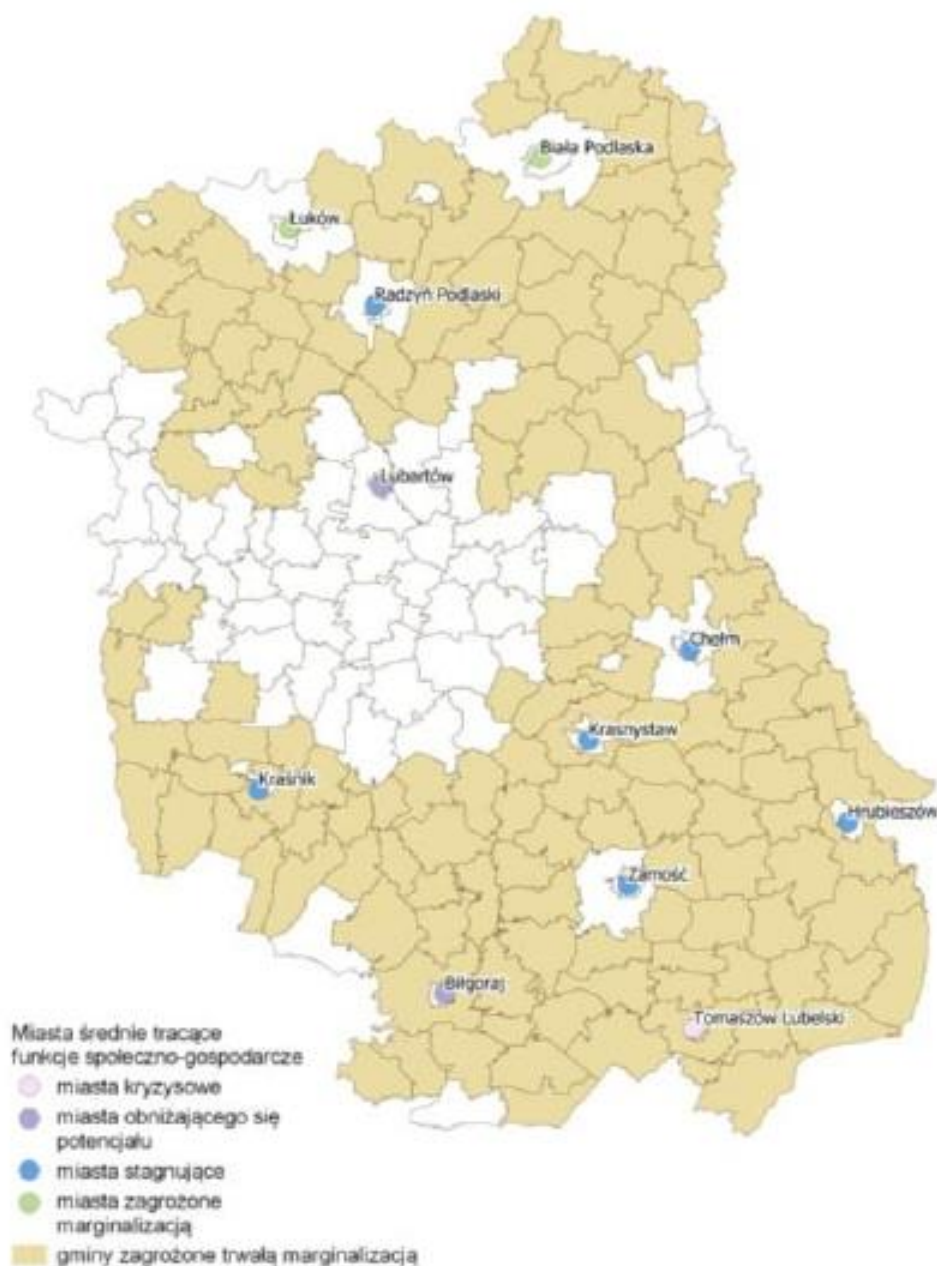
1. Ograniczenie presji inwestycyjnej na obszarach o szczególnym znaczeniu dla zachowania zasobów przyrodniczych.
2. W celu ochrony walorów sieci przyrodniczej i ekologicznej wskazane jest minimalizowanie negatywnego oddziaływania na krajobraz obiektów kubaturowych w obszarach cennych przyrodniczo poprzez ograniczenie zajmowanej przez nie powierzchni oraz wysokości obiektów.
3. Walory przyrodnicze obszaru powinny mieć znaczenie nadrzędne w procesie planowania inwestycji i rozwoju obszaru funkcjonalnego.
4. Należy wykorzystać sieć przyrodniczą i ekologiczną jako podstawę rozbudowy atrakcyjnej oferty turystycznej.
5. Systemy Przyrodnicze Gmin powinny być ze sobą spójne i uwzględniać najważniejsze elementy regionalnej sieci ekologicznej.
6. W procesie zagospodarowania obszarów cennych przyrodniczo należy: utrzymywać przestrzeń wolne od zabudowy, zapewnić odpowiednie rozwiązania przestrzenne umożliwiające migrację zwierząt oraz kształtować spójne, połączone obszary przyrodnicze.
7. Należy uwzględnić zwiększanie ciągłości leśnych korytarzy ekologicznych poprzez zalesienia jednocześnie zapewniając możliwość przeznaczania lasów na cele rekreacyjne, z uwzględnieniem utrzymania funkcji ekologicznej.
8. Bezwzględną ochronę uregulowanych obszarów cennych przyrodniczo (np. obszarów Natura 2000).
9. W procesie planowania inwestycji, należy zwrócić szczególną uwagę na obszary szczególnego zagrożenia powodziowego.

Źródło: opracowanie własne

4.3. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

Obszary Strategicznej Interwencji są jednym z elementów niezbędnych do określenia wymiaru terytorialnego w niniejszej strategii. Nowy paradygmat polityki rozwoju został zdefiniowany w dokumentach strategicznych na poziomie krajowym, m.in. Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030. Model ten zakłada zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów oraz zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo - rozwój społecznie i terytorialnie zrównoważony. W podejściu terytorialnym należy również uwzględnić założenia i kierunki polityki regionalnej, określone w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030 i Regionalnej Polityce Miejskiej Województwa Lubelskiego.

Mapa 9 - JST OF jako OSI o znaczeniu krajowym

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r.

W ten sposób możemy zidentyfikować różne typy obszarów wsparcia, w tym takie o szczególnym charakterze, czyli obszary strategicznej interwencji. Aktem legislacyjnym, który umocował pojęcie OSI w polskim porządku prawnym jest nowa uzppr. Jeżeli chodzi o Obszary Strategicznej Interwencji na poziomie krajowym należy wśród nich wskazać główne obszary wymagające wsparcia z poziomu krajowego które obejmują tereny o niekorzystnych warunkach.

Zgodnie z brzmieniem ustawy, Obszar Strategicznej Interwencji to „określony w strategii rozwoju obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych, do którego jest kierowana interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł, lub rozwiązania regulacyjne”.

Na terenie województwa lubelskiego należą do nich: obszary zagrożone trwałą marginalizacją – obejmujące 140 spośród 213 JST w regionie oraz miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze – 11 spośród 48 w regionie. Wszystkie Gminy wchodzące w skład Partnerstwa opracowującego niniejszą strategię znalazły się w gronie obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją.

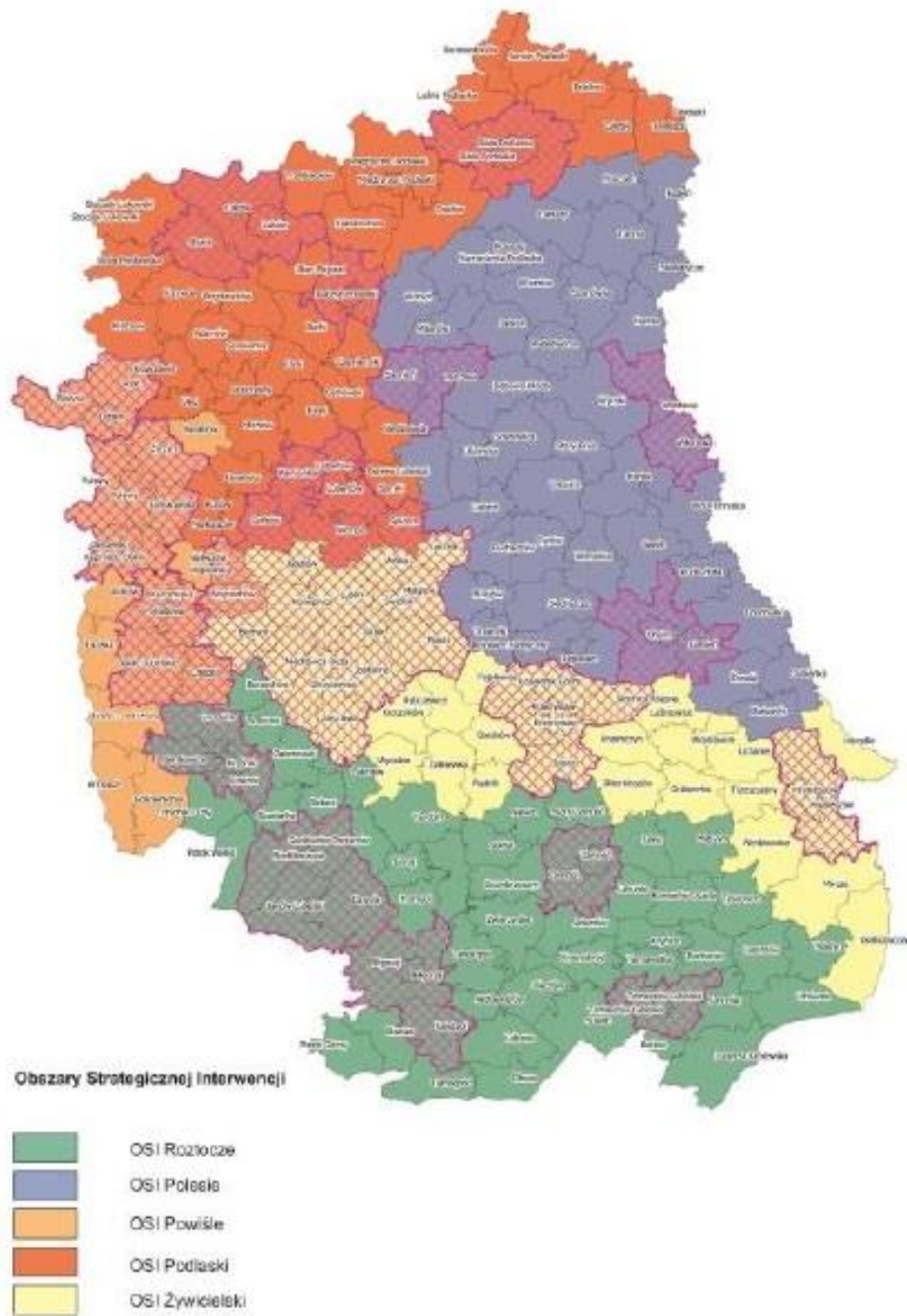
Dodatkowo, zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku JST OF wchodzi w skład tzw. OSI regionalnych. Ich delimitacja jest wyrazem potrzeby szczególnego wsparcia realizacji wybranych kierunków działań SRWL na określonych obszarach województwa. Przyjmując model zrównoważonego rozwoju, w tym policentryczny rozwój sieci osadniczej, w SRWL 2030 wskazuje się następujące typy regionalnych OSI:

- OSI subregionalne – strefy funkcjonalne, charakteryzujące się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwojowymi, na których przewiduje się współpracę w układach ponadlokalnych
- Miejskie Obszary Funkcjonalne (MOF) – właściwe do wspólnego planowania rozwoju na poziomie ponadlokalnym (w miastach i obszarach powiązanych z nimi funkcjonalnie), w tym poprzez wykorzystanie instrumentu ZIT.

W Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego jako podstawę wyznaczania subregionalnych Obszarów Strategicznej Interwencji, przyjęto zróżnicowane cechy przestrzeni odzwierciedlone w waloryzacji funkcjonalnej województwa (Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego 2015) oraz regionalizacji fizycznogeograficznej Polski. Granice OSI wyznaczone były na podstawie granic administracyjnych gmin. Należy również zaznaczyć, że wyznaczone w województwie OSI subregionalne uwzględniają krajową politykę rozwoju regionalnego ukierunkowaną terytorialnie, wyrażoną poprzez krajowe OSI określone w KSRR 2030, tj. obszary zagrożone trwałą marginalizacją oraz miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze. Gminy Obszaru Funkcjonalnego znajdują się w granicach dwóch OSI subregionalnych.

Gminy: Kamień, Dorohusk, Żmudź, Dubienka, Białopole wchodzi w skład OSI Polesie. Natomiast Wojsławice, Leśniowice i Horodło znajdują się w OSI Żywicielskim. Główne priorytety rozwoju dla wskazanych Obszarów Strategicznej Interwencji zostały wskazane w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego, która wskazuje potencjalne kierunki zmian jakie powinny nastąpić na tych obszarach. Należy zaznaczyć również, że Gmina Kamień znajduje się w obrębie Obszaru Funkcjonalnego Miasta Chełm, realizującego instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Mapa 10 - JST OF jako OSI o znaczeniu regionalnym

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r.

5. ANALIZA SWOT

Jednym z narzędzi stosowanych do przeprowadzenia analizy strategicznej dotyczącej wskazania najważniejszych problemów, potrzeb i potencjału partnerstwa JST jest analiza SWOT – zestawienie silnych i słabych stron (odpowiednio: *strengths* oraz *weaknesses*) oraz określenie szans i zagrożeń rozwojowych (*opportunities* oraz *threats*). Metoda ta umożliwia zebranie oraz usystematyzowanie informacji o wewnętrznym potencjale OF, jak również dostrzeganych barierach, zwracając też uwagę na pojawiające się w otoczeniu szanse oraz zagrożenia mające wpływ na jego działalność oraz rozwój.

Analiza SWOT bazuje na wnioskach z przeprowadzonej diagnozy społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz wynikach ankiety przeprowadzonej wśród mieszkańców i lokalnych interesariuszy. Na tej podstawie zidentyfikowano elementy na które składa się analiza SWOT.

Kolejnym etapem analizy SWOT była ocena ważności poszczególnych czynników i wybór tych, które pełnią najistotniejszą rolę dla obszaru funkcjonalnego. Obydwa etapy zostały zrealizowane z udziałem kluczowych interesariuszy lokalnych. Wśród ogólnych zaleceń wynikających z analizy SWOT należy zwrócić uwagę na dwie podstawowe zasady tj. redukuj zagrożenia i wykorzystuj szanse oraz eliminuj słabe strony i wzmacniaj mocne strony.

Należy również zwrócić uwagę na relacje zachodzące odpowiednio między poszczególnymi elementami analizy SWOT. Taką uporządkowaną analizę stopnia oddziaływania poszczególnych czynników na siebie wzajemnie i prognostycznych skutków takich relacji traktuje się jako punkt wyjścia do rozważań, a następnie sformułowania w strategii - wyzwań rozwojowych i celów dla OF.

Tabela 2 – Analiza SWOT

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ walory przyrodnicze i krajobrazowe ▪ dziedzictwo kulturowe i zabytki ▪ obiekty sportowo-rekreacyjne ▪ wolne tereny inwestycyjne ▪ rosnąca aktywność społeczna ▪ przyjazny klimat dobrosąsiedzki ▪ popyt na zdrową żywność ▪ wysoki poziom nasłonecznienia ▪ rozwijające się rolnictwo ▪ dobra sytuacja finansowa gmin ▪ dostępność terenów możliwych do przekształcenia w tereny inwestycyjne ▪ sprawne organizacje pozarządowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niewykorzystany potencjał turystyczny i słaba infrastruktura turystyczna ▪ niewystarczająca dostępność komunikacyjna ▪ wysoki poziom bezrobocia ▪ brak przestrzeni publicznej do spotkań ▪ brak mieszkań komunalnych ▪ brak współpracy pomiędzy instytucjami ▪ problemy społeczne ▪ rolnictwo nie przynoszące zysków ▪ zbyt mało przedszkoli i żłobków ▪ zanieczyszczone środowisko ▪ zły stan bazy oświatowej i niski poziom edukacji w szkołach podstawowych ▪ niewykorzystany potencjał OZE ▪ uboga oferta ośrodków wsparcia seniorów ▪ zaniedbane zabytki ▪ niska świadomość ekologiczna

SZANSE

- nowe miejsca pracy
- rozbudowa przestrzeni dla aktywnego wypoczynku
- odpowiednia promocja obszaru
- rozwój infrastruktury drogowo-komunikacyjnej
- wykorzystanie walorów przyrodniczych
- podejmowanie wspólnych inicjatyw przez gminy
- rozwój turystyki
- popyt na produkty lokalne
- utworzenie miejsc opieki nad dziećmi
- rozwój energii ze źródeł odnawialnych
- poprawa jakości przestrzeni publicznej
- rozwój oferty kulturalnej
- cyfryzacja usług
- modernizacja i specjalizacja rolnictwa
- utworzenie ośrodków wsparcia seniorów
- możliwość zatrudnienia wykwalifikowanej kadry
- nowe programy pomocowe

ZAGROŻENIA

- wzrost cen
- „starzenie się” społeczeństwa
- rosnąca ilość odpadów komunalnych
- długotrwałe zagrożenia związane ze stanem zdrowia ludzi i zwierząt (pandemia COVID, ASF, ptasia grypa)
- niekorzystne warunki na rynku pracy
- zanieczyszczenie środowiska
- niska aktywność społeczna
- niszcząca infrastruktura drogowa
- niestabilność gospodarcza w skali całego kraju
- przestępczość, chuligaństwo, alkoholizm
- niska rentowność produkcji rolnej
- niestabilność przepisów prawa
- degradacja przestrzeni publicznej
- brak turystów
- zmiany klimatyczne
- migracja osób młodych
- niewystarczająca ilość dedykowanych środków zewnętrznych

Źródło: opracowanie własne

Proces analityczny miał tutaj holistyczny charakter i uwzględnia czynniki ograniczające (stagnujące) jak i stymulujące zintegrowany rozwój obszaru. Wymagało to m.in. określenia kluczowych zasobów stanowiących przewagi konkurencyjne i dobrych praktyk wykorzystania potencjałów, których pozytywne oddziaływanie może zostać wzmocnione w formule instrumenty IIT, a także na zdefiniowaniu problemów i barier rozwojowych, które mogą zostać skutecznie wyeliminowane dzięki współpracy JST w OF Malowniczy Wschód.

W rozdziale tym ujęto najistotniejsze wnioski z diagnozy opracowanej w pierwszym etapie procesu prac nad strategią. Jej zakres informacyjny zawierał m. in.: podstawowe informacje o partnerstwie; podstawowe wnioski z analizy powiązań funkcjonalnych; wnioski z analizy statystycznej; kluczowe potencjały i bariery zidentyfikowane w procesie diagnostycznym; kluczowe determinanty potrzeb rozwojowych całego obszaru partnerstwa objętego strategią; kluczowe wyzwania oraz kierunki strategicznej interwencji i współpracy.

6. CELE PARTNERSTWA JST

Podejście zintegrowane w ramach niniejszego dokumentu zostało zdefiniowane przede wszystkim na poziomie celów (integracja strategiczna). W przypadku Obszaru Funkcjonalnego MW podejście to zostało odzwierciedlone w wyznaczeniu Celu Głównego, który spaja Cele Strategiczne i nadaje nadrzędny kierunek rozwojowy obszaru.

Cel główny oraz cele strategiczne Partnerstwa jednostek samorządu terytorialnego Malowniczy Wschód są wynikiem: prac diagnostycznych, partycypacji mieszkańców wyrażonej w konsultacjach, współpracy z władzami poszczególnych jednostek oraz warsztatów przeprowadzonych z udziałem wszystkich JST leżących na terenie Obszaru Funkcjonalnego Malowniczy Wschód. Cele te zostały opracowane na podstawie analizy danych statystycznych oraz danych otrzymanych od ośmiu JST, opracowano diagnozę stanu obecnego. Wnioski z analizy posłużyły do identyfikacji mocnych i słabych stron oraz czynników sukcesu i ewentualnej porażki realizacji strategii. Działania te, były poddane również ocenie mieszkańców obszaru. Zidentyfikowane problemy, szanse rozwojowe i zagrożenia po uwzględnieniu silnych stron i potencjałów obszaru doprowadziły do sformułowania celu.

Cel główny współpracy w Partnerstwie JST, został zbudowany wokół zagadnień związanych z tworzeniem struktur i kompetencji do długoterminowej współpracy i działań partnerów w obszarze funkcjonalnym i ma zostać osiągnięty w wyniku realizacji strategii ponadlokalnej:

„Gminy wchodzące w skład Obszaru Funkcjonalnego Malowniczy Wschód efektywnie współpracują na rzecz jego zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju, stawiając przy tym na zaspokojenie potrzeb mieszkańców we wszystkich dziedzinach życia.”

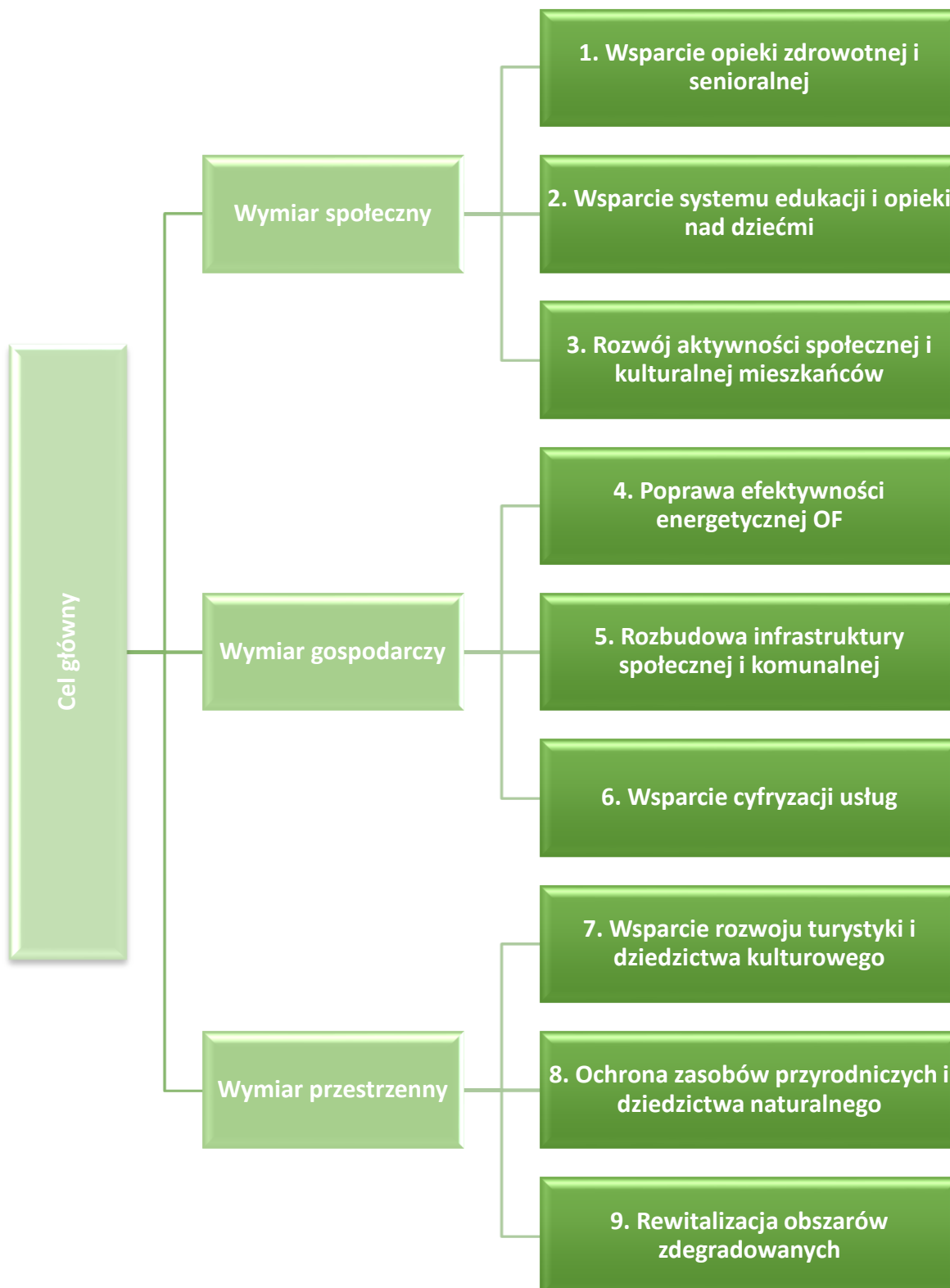
Cel główny przedstawia obszar funkcjonalny jako atrakcyjne miejsce do życia, w którym wysokiej jakości zarządzanie i współpraca stanowią podstawę rozwoju. Uszczegółowieniem celu głównego są cele strategiczne, stanowiące drugi poziom wdrażania postanowień dokumentu. Cele te wskazują, że w wyniku realizacji strategii mieszkańcy będą mieli zapewniony wysoki poziom życia w nowoczesnym, bezpiecznym, rozwiniętym gospodarczo i infrastrukturalnie, ale jednocześnie czystym i ekologicznym środowisku. Cele określone są w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Opisują przejście od sytuacji wyjściowej do sytuacji pożądanej. Odpowiadają one na potrzeby rozwojowe Obszaru Funkcjonalnego oraz mają stanowić odpowiedź na jego problemy i potencjały.

Do określenia celów w pierwszej kolejności wykorzystano zidentyfikowane w procesie diagnostycznym kluczowe wyzwania. Ponadto przy formułowaniu celów zwrócono uwagę na ich adekwatności i zasadności względem potencjału obszaru partnerstwa (w tym zasobów i produktów); problemów i deficytów obszaru partnerstwa; determinant potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa. Pod uwagę wzięto również relacje i korelacje z celami wyznaczonymi w innych dokumentach strategicznych na szczeblu regionu i kraju, np. SRWL 2030, KSRR 2030, Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Struktura celów w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Obszaru Funkcjonalnego Malowniczy Wschód tworzy logicznie powiązany, spójny system odpowiadający na poszczególne kategorie problemowe. Realizacja zaplanowanych kierunków działań powinna zapewniać osiągnięcie celów strategicznych.

Należy również zaznaczyć, że działania planowane w ramach poszczególnych celów wzajemnie się przenikają i uzupełniają. Niejednokrotnie będą mogły zostać zrealizowane dzięki zintegrowanym projektom wzmacniając tym samym możliwość uzyskania efektu synergii.

Rysunek 1 – Układ obszarów i celów strategicznych OF Malowniczy Wschód

Źródło: Opracowanie własne.

6.1. CELE PARTNERSTWA W WYMIARZE SPOŁECZNYM

Cele Partnerstwa w wymiarze społecznym odpowiadają na zidentyfikowane problemy i potrzeby oraz potencjały obszaru w niniejszym zakresie. Opierając się o wyniki zrealizowanych działań diagnostycznych sformułowano trzy adekwatne Cele Strategiczne:

- Cel strategiczny 1 - Wsparcie opieki zdrowotnej i senioralnej
- Cel strategiczny 2 - Wsparcie systemu edukacji i opieki nad dziećmi
- Cel strategiczny 3 - Rozwój aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców

Wśród istotnych problemów rozwojowych obszaru, należy wymienić przede wszystkim kwestie związane ze starzejącym się społeczeństwem i koniecznością zapewnienia opieki i wsparcia osobom starszym oraz z niepełnosprawnościami.

Istotnym elementem wpływającym na rozwój całego OF Malowniczy Wschód jest również poziom kształcenia. Wsparcie edukacji od poziomu przedszkolnego będzie miało wpływ na przyszłość jego mieszkańców. Odpowiedni poziom nauczania może powstrzymać odpływ mieszkańców do większych miejscowości i pozwoli również na podniesienie jakości ich życia.

Potencjały Obszaru Funkcjonalnego związane są przede wszystkim z rozwojem aktywności społecznej i kulturowej mieszkańców. Rosnąca aktywność lokalnych interesariuszy pozwoli na podniesienie jakości życia w gminach, a jednocześnie przyczyni się do poprawy ich wizerunku. Realizacja działań w partnerstwie może w tym przypadku potęgować efekty współpracy i budować markę obszaru funkcjonalnego jako miejsca atrakcyjnego.

Wskazane powyżej cele wykazują znaczący potencjał do realizacji działań z wykorzystaniem współpracy międzygminnej. Można powiedzieć, że wykazują one ponadlokalny potencjał. Realizacja projektów wynikających z celów w wymiarze społecznym pozwoli na współpracę zarówno gmin tworzących partnerstwo, jak i zdolność do gromadzenia szeregu interesariuszy z różnych sektorów przy realizacji i wykorzystaniu efektów działań podejmowanych w ramach tego celu.

6.2. CELE PARTNERSTWA W WYMIARZE GOSPODARCZYM

Cele Partnerstwa w wymiarze gospodarczym odpowiadają na zidentyfikowane problemy i potrzeby oraz potencjały obszaru w niniejszym zakresie. Opierając się o wyniki zrealizowanych działań diagnostycznych sformułowano trzy adekwatne Cele Strategiczne:

- Cel strategiczny 4 - Poprawa efektywności energetycznej OF
- Cel strategiczny 5 - Rozbudowa infrastruktury społecznej i komunalnej
- Cel strategiczny 6 - Wsparcie cyfryzacji usług

Wśród istotnych problemów rozwojowych obszaru, należy wymienić przede wszystkim kwestie związane z brakami w infrastrukturze społecznej i komunalnej. W wielu gminach OF odnotowano występowanie budynków publicznych wymagających wsparcia w postaci rozbudowy, przebudowy, dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnościami czy też termomodernizacji.

Potencjały Obszaru Funkcjonalnego związane są przede wszystkim z rozwojem OZE i poprawą efektywności energetycznej. Technologie te mogą stanowić odpowiedź na rosnące ceny energii, a jednocześnie pozwolą na poprawę jakości środowiska naturalnego poprzez zmniejszenie emisyjności.

Korzyści z niniejszych rozwiązań odniesie zarówno strona samorządowa jak i mieszkańcy Obszaru Funkcjonalnego. Co z pewnością uzasadnia wybór niniejszego celu.

Podniesienie jakości życia mieszkańców w wymiarze gospodarczym powinno nastąpić również poprzez wsparcie cyfryzacji usług publicznych. Odpowiednie wykorzystanie technologii informatycznych pozwoli na unowocześnienie działań realizowanych przez poszczególne JST. Cyfryzacja społeczeństwa jest również trendem ogólnopolskim. Dlatego też dostosowanie się do wymagań w niniejszym zakresie wydaje się niezbędne.

Wskazane powyżej cele wykazują znaczący potencjał do realizacji działań z wykorzystaniem współpracy międzygminnej. Można powiedzieć, że wykazują one ponadlokalny potencjał. Realizacja projektów wynikających z celów w wymiarze gospodarczym pozwoli na współpracę zarówno gmin tworzących partnerstwo, jak i zdolność do gromadzenia szeregu interesariuszy z różnych sektorów przy realizacji i wykorzystaniu efektów działań podejmowanych w ramach tego celu. Wpłynie to na podniesienie jakości życia w gminach, a jednocześnie przyczyni się do poprawy ich wizerunku. Realizacja działań w partnerstwie może w tym przypadku potęgować efekty współpracy dając korzyści mieszkańcom wszystkich gmin.

6.3. CELE PARTNERSTWA W WYMIARZE PRZESTRZENNYM

Cele Partnerstwa w wymiarze przestrzennym odpowiadają na zidentyfikowane problemy i potrzeby oraz potencjały obszaru w niniejszym zakresie. Opierając się o wyniki zrealizowanych działań diagnostycznych sformułowano trzy adekwatne Cele Strategiczne:

- Cel strategiczny 7 - Wsparcie rozwoju turystyki i dziedzictwa kulturowego
- Cel strategiczny 8 - Ochrona zasobów przyrodniczych i dziedzictwa naturalnego
- Cel strategiczny 9 - Rewitalizacja obszarów zdegradowanych

Wśród istotnych problemów rozwojowych obszaru, należy wymienić przede wszystkim kwestie związane z występowaniem obszarów zdegradowanych wymagających rewitalizacji. W wielu gminach OF Malowniczy Wschód odnotowano występowanie przestrzeni publicznych oraz budynków (w tym zabytków) wymagających wsparcia. Podobnie jeśli chodzi o kwestię ochrony zasobów przyrodniczych obszaru. Tutaj również należy podjąć działania mające na celu wzmocnienie dziedzictwa naturalnego. Odpowiednia interwencja powinna pozwolić na wykorzystanie potencjału obszaru funkcjonalnego w zakresie jego warunków środowiskowych.

W związku z powyższym, istotne są również potencjały Obszaru Funkcjonalnego związane są z rozwojem turystyki i odpowiednim wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego. Korzyści z niniejszych rozwiązań odniesie zarówno strona samorządowa jak i mieszkańcy Obszaru Funkcjonalnego. Rozwój turystyki jest szansą na zwiększenie dochodów i poprawę wizerunku JST OF.

Wskazane powyżej cele wykazują znaczący potencjał do realizacji działań z wykorzystaniem współpracy międzygminnej. Można powiedzieć, że wykazują one ponadlokalny potencjał. Realizacja projektów wynikających z celów w wymiarze przestrzennym pozwoli na współpracę zarówno gmin tworzących partnerstwo, jak i zdolność do gromadzenia szeregu interesariuszy z różnych sektorów przy realizacji i wykorzystaniu efektów działań podejmowanych w ramach tego celu.

7. KIERUNKI DZIAŁAŃ OF

Kierunki działań oznaczają zakres niezbędnych interwencji, które powinny być podejmowane wspólnie przez samorząd oraz jego partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych. Odpowiadają na pytanie „co należy zrobić?”, aby osiągnąć założone cele strategiczne i operacyjne. Kierunki działań (zwane też zadaniami, działaniami, kierunkami interwencji – w zależności od poziomu szczegółowości) są podstawą wdrażania strategii. Wskazanie w strategii kierunków działań lub tam, gdzie to jest możliwe, konkretnych działań jest zatem bardzo istotnym elementem prac nad wspólnym dokumentem. W kolejnym rozdziale określono również oczekiwane rezultaty dla planowanych działań oraz proponowane wskaźniki ich osiągnięcia.

Tabela 3 – Układ Celów Operacyjnych i Kierunków działań

Wymiar społeczny	
Cel strategiczny 1 - Wsparcie opieki zdrowotnej i senioralnej	
Kierunki działań:	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Organizacja usług opiekuńczych i „opieki wytchnieniowej”. ✓ Tworzenie miejsc dziennego pobytu seniorów (z rehabilitacją, opieką lekarską oraz aktywizacją). ✓ Oferta spędzania wolnego czasu dla seniorów (warsztaty i zajęcia tematyczne). ✓ Poprawa dostępu do opieki zdrowotnej i modernizacja istniejącej infrastruktury ochrony zdrowia. ✓ Wsparcie działań z zakresu profilaktyki zdrowotnej oraz bezpłatne cykliczne badania i porady lekarskie. ✓ Budowanie kompetencji kadry odpowiadającej za realizację działań dotyczących wsparcia opieki zdrowotnej i senioralnej poprzez kursy, szkolenia i inne formy rozwoju umiejętności.
Cel strategiczny 2 - Wsparcie systemu edukacji i opieki nad dziećmi	
Kierunki działań	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Budowa/rozbudowa żłobków. ✓ Doposażenie i uzupełnienie infrastruktury przedszkolnej. ✓ Budowa/modernizacja i wyposażenie infrastruktury szkolnej. ✓ Zajęcia dodatkowe dla uczniów szkół podstawowych oraz wdrożenie zajęć/warsztatów szkolnych dla dzieci i młodzieży z metod uczenia się, technik rozwojowych, podstaw psychologii. ✓ Inwestycje w wysokiej jakości szkolnictwo. ✓ Budowanie kompetencji kadry odpowiadającej za realizację działań dotyczących wsparcia systemu edukacji i opieki nad dziećmi poprzez kursy, szkolenia i inne formy rozwoju umiejętności.
Cel strategiczny 3 - Rozwój aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców	
Kierunki działań	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Uniwersytet wiedzy i innowacyjności który wspierałby ludzi o różnych zainteresowaniach, budowałby wież ponadlokalną. ✓ Rozbudowa i modernizacja infrastruktury sportowej, w tym gminnych stadionów. ✓ Spotkania młodzieży - zrzeszanie i organizowanie spotkań mających na celu rozwijanie kreatywności, otworzenie umysłów młodych ludzi na istotne wartości. ✓ Edukacja artystyczna osób z obszarów wiejskich. Warsztaty muzyczne, malarskie, fotograficzne dla młodszych i starszych. ✓ Budowa/rozbudowa domów kultury/domów ludowych oraz świetlic wiejskich. ✓ Budowanie kompetencji kadry odpowiadającej za realizację działań dotyczących rozwoju aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców poprzez kursy, szkolenia i inne formy rozwoju umiejętności.

Wymiar gospodarczy	
Cel strategiczny 4 - Poprawa efektywności energetycznej OF	
Kierunki działań	
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Wymiana pieców wykorzystujących paliwo węglowe. ✓ Inwestycje w instalacje fotowoltaiczne. ✓ Inwestycje w instalacje solarne. ✓ Inwestycje w pompy ciepła. ✓ Budowa urządzeń magazynowania energii. ✓ Stacje ładowania pojazdów. ✓ Termomodernizacja budynków 	
Cel strategiczny 5 - Rozbudowa infrastruktury społecznej i komunalnej	
Kierunki działań	
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inwestycje w infrastrukturę gminną. ✓ Rozbudowa sieci dróg rowerowych i chodników. ✓ Inwestycje z zakresu rozbudowy infrastruktury edukacyjnej: żłobki, przedszkola, szkoły. ✓ Inwestycje z zakresu rozbudowy infrastruktury wsparcia społecznego. 	
Cel strategiczny 6 - Wsparcie cyfryzacji usług	
Kierunki działań	
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców. ✓ Szkolenia z zakresu nowoczesnych technologii. ✓ Cyfryzacja usług administracyjnych. ✓ Udostępnianie informacji publicznych. ✓ Cyfryzacja zasobów kulturowych. 	
Wymiar przestrzenny	
Cel strategiczny 7 - Wsparcie rozwoju turystyki i dziedzictwa kulturowego	
Kierunki działań	
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Wyznaczenie tras leśnych, szlaków i obszarów o walorach przyrodniczych i historycznych potencjalnie przyciągających turystów. ✓ Powstanie bazy noclegowej o średnim i wyższym standardzie. ✓ Organizacja imprez cyklicznych o charakterze inscenizacji historycznych popartych rysem historycznym regionu. Cykl ciekawych wydarzeń kulturalnych na terenie powiatu pod jednym szyldem. ✓ Rozbudowa przestrzeni publicznej na koncerty i spotkania dla mieszkańców całego regionu np. w formie muzyki koncertowej na świeżym powietrzu. ✓ Miejsca relaksu i wypoczynku dla wszystkich, w tym budowa placów zabaw, parków rodzinnej rozrywki, siłowni zewnętrznych oraz boisk sportowych. ✓ Zagospodarowanie dolin rzecznych i obszarów zielonych. ✓ Blisko siebie - projekt miałyby na celu zapoznania się z kulturą, walorami turystycznymi każdej partnerskiej gminy, by móc pokazać i uwidocznnić piękno i dotychczas nie odkryte atrakcje. ✓ Stworzenie wspólnej oferty turystycznej, która pozwoli na zatrzymanie turysty dłużej niż jeden dzień. 	
Cel strategiczny 8 - Ochrona zasobów przyrodniczych i dziedzictwa naturalnego	
Kierunki działań	
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Budowa zbiorników retencyjnych. ✓ Poprawa bezpieczeństwa wodnego, zagospodarowanie wód. ✓ Inwestycje w zielono-niebieską infrastrukturę. 	

- ✓ Mała retencja i zagospodarowanie wód opadowych.
- ✓ Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców w zakresie zjawisk pogodowych.
- ✓ Wsparcie służb i organizacji odpowiadających za bezpieczeństwo mieszkańców podczas występowania nagłych zjawisk pogodowych.
- ✓ Spójny system wywozu śmieci.
- ✓ Budowa/modernizacja/rozbudowa PSZOK-ów.
- ✓ Inwestycje promujące ponowne wykorzystanie odpadów.
- ✓ Gospodarka wodno-ściekowa - budowa sieci kanalizacyjnych oraz modernizacja kanalizacji burzowych, sieci wodociągowych, ujęć wodnych i stacji uzdatniania.
- ✓ Podwyższanie świadomości społecznej w zakresie odpowiedniego gospodarowania odpadami.
- ✓ Likwidacja dzikich wysypisk śmieci.
- ✓ Ochrona różnorodności biologicznej obszaru.
- ✓ Wsparcie obszarów chronionych, parków krajobrazowych i innych form ochrony.
- ✓ Inwestycje w przyjazne miejsca rekreacji z wykorzystaniem zasobów przyrody.
- ✓ Rewitalizacja obszarów cennych przyrodniczo.
- ✓ Inwestycje w zielone przestrzenie publiczne.
- ✓ Ochrona jakości powietrza.
- ✓ Aktualizacja programów ochrony środowiska pod kątem poprawy efektywności dotyczącej ograniczania doływu zanieczyszczeń do jcwp.

Cel strategiczny 9 - Rewitalizacja obszarów zdegradowanych

Kierunki działań

- ✓ Rewitalizacja fizyczna budynków użyteczności publicznej.
- ✓ Rewitalizacja zdegradowanych zabytków.
- ✓ Wsparcie dla społeczności zamieszkałej na zdiagnozowanych obszarach problemowych.
- ✓ Rewitalizacja przestrzeni publicznej.
- ✓ Zagospodarowanie terenów zdegradowanych.

Źródło: Opracowanie własne.

8. POWIĄZANIE Z DOKUMENTAMI NADRZĘDNYMI I PROGRAMEM REGIONALNYM

W niniejszym rozdziale wskazano zbiór podstawowych dokumentów wyższego rzędu, z którymi Ponadlokalna Strategia Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojsławice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku wykazuje spójność. Takie podejście wskazuje na integrację kontekstową Strategii OF MW. Opisane poniżej dokumenty stanowiły punkt wyjścia w zakresie polityk europejskich i krajowych, a Strategia OF MW została przygotowana w pełnej zgodności z tymi dokumentami, pokazując jednocześnie jej zintegrowany charakter. Mając na uwadze rozpoczynającą się nową perspektywę finansową Unii Europejskiej na lata 2021 – 2027 dołożono wszelkich starań, aby działania określone w dokumencie odpowiadały równocześnie na wyzwania na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym zidentyfikowane w obszarach wsparcia współfinansowanych z Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych w kolejnych latach.

Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady

Komisja Europejska w Rozporządzeniach Parlamentu Europejskiego i Rady przedstawiła Cele Polityki Spójności na lata 2021-2027. Pakiet rozporządzeń obejmuje przede wszystkim: rozporządzenie ramowe, rozporządzenie ws. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Funduszu Spójności (FS), rozporządzenie ws. Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+), rozporządzenie ws. Interreg, rozporządzenie ws. Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST). Jednym z elementów ww. dokumentów jest przedstawienie podstawowych założeń i Celów Tematycznych dla Polityki Spójności oraz proponowanych przez Komisję Europejską zasad funkcjonowania programów operacyjnych w perspektywie 2021–2027. Cele polityki spójności przedstawiają się następująco:

- Cel 1: Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa
- Cel 2: Bardziej przyjazna dla środowiska niskoemisyjna Europa
- Cel 3: Lepiej połączona Europa
- Cel 4: Europa o silniejszym wymiarze społecznym
- Cel 5: Europa bliżej obywateli
- Cel 6: Łagodzenie skutków transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu

Dla OF Malowniczy Wschód jednym z ważniejszych jest Cel Tematyczny nr 5 – Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych, który jest podstawą ustanowienia Instrumentów Terytorialnych (w tym IIT) i będzie głównym źródłem finansowania projektów w ramach obszarów funkcjonalnych w perspektywie 2021 – 2027. Zaplanowano jednak, że w ramach IIT możliwa będzie realizacja projektów również w innych celach polityki.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, jako jeden z ważniejszych dokumentów krajowych wskazuje, że zrównoważony rozwój społeczny i regionalny to rozwój skierowany na terytorialną różnorodność oraz jej atuty, a jednocześnie dbający o zapewnienie całemu społeczeństwu wysokiej jakości życia.

SOR przedstawia nowy model rozwoju, którego celem jest „tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym i terytorialnym”. Dokument kładzie nacisk na włączenie w procesy rozwojowe wszystkich obszarów, w tym małych miast i obszarów wiejskich oraz zakłada, że korzyści ze wzrostu gospodarczego powinny być dostępne dla wszystkich, bez względu na miejsce ich zamieszkania. Szczególne miejsce w działaniach na rzecz obszarów wiejskich zajmie aktywizacja obszarów zagrożonych marginalizacją.

Strategia OF MW odpowiada na wyzwania wskazane w SOR dotyczące działań w zakresie pobudzania rozwoju obszarów wiejskich. Są to przede wszystkim działania horyzontalne, skierowane m.in. na poprawę warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, zwiększającej możliwość podjęcia pracy poza rolnictwem, wzrost dostępności i jakości usług publicznych, podnoszenie kwalifikacji zawodowych i poprawę mobilności międzysektorowej, na które będą miały wpływ m.in. zwiększenie wahadłowej mobilności przestrzennej.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030

W Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku przyjęto model rozwoju stymulowany strategicznymi wyborami jako: zrównoważony, integrujący zasoby i potencjały, ukierunkowany na wysoką jakość życia. Aby realizować kierunki założone w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego, zastosowano wymiar terytorialny poprzez skoncentrowanie działań na wykorzystaniu potencjałów rozwojowych na określonym obszarze, tzw. obszarze strategicznej interwencji. Priorytetami rozwojowymi w ramach poszczególnych OSI jest wykorzystanie potencjałów zróżnicowanych wewnątrz obszaru, eliminacja występujących barier rozwojowych oraz zbudowanie na ww. priorytetach wsparcia regionalnego.

Gminy z Obszaru Funkcjonalnego Malowniczy Wschód wchodzą jednocześnie w skład OSI regionalnych. Niezależnie od kierunków działań wskazanych jako szczególnie istotne dla rozwoju poszczególnych OSI (będących przedmiotem wsparcia w ramach instrumentów terytorialnych), wszyscy interesariusze SRWL 2030 mogą korzystać ze wsparcia regionalnego na zasadach ogólnych, wynikających z kierunków działań o charakterze horyzontalnym, wskazanych w ramach poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych. Strategia OF MW jest w pełni zgodna z wyznaczonymi kierunkami interwencji wskazanymi w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego.

Program Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027

Ponadlokalna Strategia Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojstawice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku jako dokument pełniący funkcję Strategii IIT, w sposób szczególny wykazuje powiązania z programem regionalnym Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027.

Zgodnie z założeniami programu, niniejsza strategia ma za zadanie zapewnić wsparcie rozwoju relacji funkcjonalnych pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego w obszarach zagrożonych trwałą marginalizacją. Województwo Lubelskie jest szczególnie predestynowane do realizowania tego typu działań pomocowych (w oparciu o środki UE) przede wszystkim ze względu na szczególną kumulację niekorzystnych zjawisk i trendów społeczno-gospodarczych ograniczających możliwości rozwoju.

W ramach Kontraktu Programowego dla Województwa Lubelskiego ujęto gwarancje udzielenia wsparcia dla OSI krajowych z wykorzystaniem instrumentów terytorialnych lub dedykowanych naborów, lub preferencji, określonych w Programie Regionalnym. Dlatego też jednym z podstawowych zadań Partnerstwa jest pozyskiwanie środków finansowych na działania prowadzące do zintegrowanego rozwoju obszaru funkcjonalnego.

W ramach IIT dla Partnerstw JST z OSI krajowych finansowane będą projekty właściwe dla następujących celów polityki spójności: CP2, CP5. Projekty realizowane będą w trybie konkurencyjnym w CP5 (CS 5 (ii), na który przeznaczono 57 073 500,00 Euro oraz w CP2 (CS 2(i) i CS 2(ii) – gdzie przeznaczono: 20 000 000,00 Euro). Preferencje dla partnerstw JST przewidziano w cs: 1(ii), 2(iv), 2(v), 2(vi), 2(vii), 2 (viii), 4(ii), 4(iii), 4(k), 4(f). Należy zaznaczyć, że wskazane powyżej cele szczegółowe programu FEL 2021-2027 korespondują z celami strategicznymi obszaru funkcjonalnego wskazanymi w niniejszej strategii.

Rysunek 2 – Powiązanie celów strategicznych SRP OF z celami szczegółowymi FEL 2021-2027

Źródło: Opracowanie własne.

9. WARUNKI I PROCEDURY OBOWIĄZUJĄCE W REALIZACJI STRATEGII

System wdrażania strategii, w tym struktury zarządzania strategią oraz system monitoringu i ewaluacji dokumentu stanowi podstawę działań, które będą podejmowane po uchwaleniu dokumentu. W związku z tym, że strategia ponadlokalna pełni funkcję Strategii IIT, spełnione są również warunki podstawowe realizacji IIT dla Partnerstw JST, wskazane w art. 36 ust. 4 i 8 ustawy wdrożeniowej. Warunki te mają również umocowanie w programie Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027.

Warunek pierwszy dotyczy zawarcia porozumienia, powołania związku lub stowarzyszenia do pełnienia funkcji związku IIT na obszarze funkcjonalnym z minimalnym udziałem OSI krajowych wynoszącym 70% ogólnej liczby gmin, wchodzących w skład partnerstwa JST. Związek IIT ma pełnić funkcję wspólnej reprezentacji władz terytorialnych i lokalnych współpracujących na danym obszarze funkcjonalnym wobec władz krajowych i regionalnych.

Warunek drugi to odpowiednia strategia terytorialna dla obszaru funkcjonalnego partnerstwa JST. Wymagane jest opracowanie i uchwalenie przez JST tworzące związek IIT strategii terytorialnej, o której mowa w art. 29 rozporządzenia ogólnego, tj. strategii terytorialnej IIT lub strategii rozwoju ponadlokalnego, pełniące funkcje strategii IIT.

Warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii wykazują również elementy integracji funkcjonalnej, której wyrazem jest wspólne podejmowanie decyzji i uzgadnianie przedmiotu strategii oraz projektów zintegrowanych. Zasady współpracy zarówno pomiędzy Partnerami OF MW jak i stroną społeczną wykazują wysoki poziom integracji działań organizacyjnych i związanych z wspólnym zarządzaniem obszarem.

9.1. POROZUMIENIE JST OF

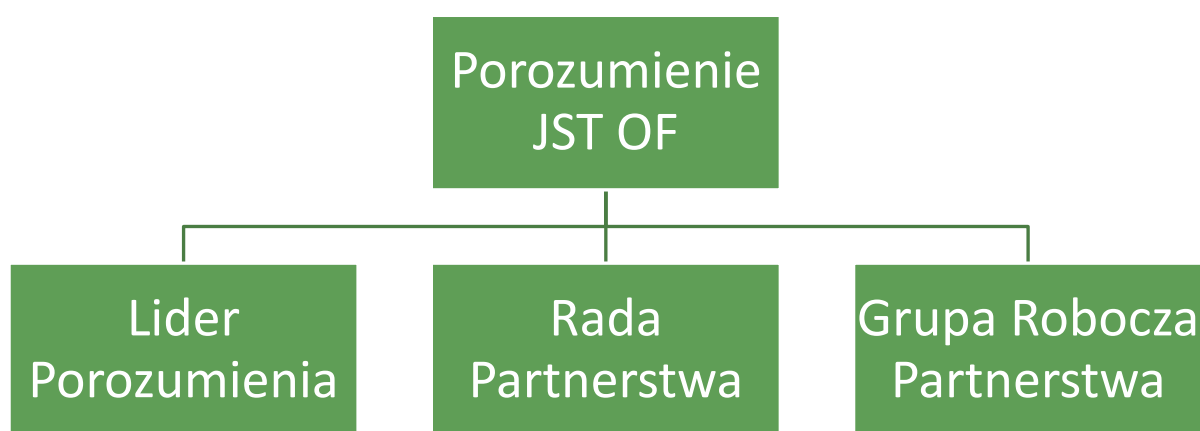
Podział zadań i kompetencji pomiędzy Partnerami z obszaru współpracy określa: Porozumienie w sprawie opracowania i wdrażania „Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojstawice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku” z dnia 30 marca 2023 r. zawarte w trybie art. 74 ustawy o samorządzie gminnym. Celem porozumienia jest określenie systemu zarządzania oraz zasad współpracy Stron przy opracowaniu, realizacji i wdrażaniu Ponadlokalnej Strategii Rozwoju, w formule partnerskiego modelu działania. W treści porozumienia wskazano także cele pośrednie. Należy zaznaczyć, że Porozumienie pełni również funkcję aktu powołującego Związek IIT, określając jednocześnie jego strukturę oraz prawa i obowiązki poszczególnych organów.

Reprezentacja Stron Porozumienia została określona w taki sposób, że strony powierzają Gminie Białopole rolę Lidera koordynującego działania w zakresie niniejszego Porozumienia. Kompetencje w zakresie koordynacji działań przyznane Liderowi nie wykluczają podejmowania inicjatyw i udziału w tych działaniach pozostałych Stron Porozumienia. Wśród najważniejszych zadań Lidera Porozumienia wymienić należy:

1. Reprezentowanie Stron przy podejmowaniu ustaleń dotyczących opracowania, akceptacji i wdrażania Strategii wobec podmiotów zewnętrznych po uprzedniej konsultacji ze Stronami.

2. Uczestnictwo w spotkaniach i konferencjach związanych z realizacją i promocją Strategii, co nie wyklucza udziału przedstawicieli Stron.
3. Przeprowadzenie procedury wyboru wykonawcy opracowania Strategii, zawarcie umowy z Wykonawcą oraz koordynacja zadania wynikająca z umowy z wykonawcą.
4. Informowanie Stron o ustaleniach, działaniach i faktach mających wpływ na realizację celów niniejszego Porozumienia.
5. Opracowanie przy udziale i zaangażowaniu Partnerów Porozumienia, projektu Strategii oraz przedłożenie go zarządowi województwa w celu wydania opinii.

Rysunek 3 – Struktura Porozumienia JST OF

Źródło: Opracowanie własne.

Strony Porozumienia, jako przedstawiciele wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, reprezentowane są przez władarzy poszczególnych gmin i pełnią funkcję doradczą, o charakterze kolegialnym, tworząc Radę Partnerstwa. Organ ten pełni również funkcję integrującą.

Rada Partnerstwa kreuje, określa i dokonuje ostatecznej oceny prac w ramach całego partnerstwa. Jako organ Porozumienia pełni funkcję doradczą. Do jej głównych zadań należy:

1. całościowy nadzór nad realizacją Porozumienia,
2. dbałość o zrealizowanie celów Porozumienia,
3. podejmowanie kluczowych decyzji dotyczących Porozumienia,
4. włączanie się w proces diagnozy, formułowania celów strategicznych, uchwalenia oraz realizacji Strategii.

Funkcję Przewodniczącego Rady Partnerstwa pełni Wójt Gminy Białopole lub osoba przez niego upoważniona. Przewodniczący kieruje również pracami Rady Partnerstwa. W działaniach związanych z przygotowaniem i realizacją Strategii reprezentuje on Strony Porozumienia wobec osób trzecich.

Jeżeli chodzi o tryb podejmowania decyzji w ramach Partnerstwa to Rada Partnerstwa jest upoważniona do wyrażania swoich opinii i decyzji w formie Uchwał lub Stanowisk, które

podejmowane są zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy składu odpowiednio Rady Partnerstwa lub Grupy Roboczej.

Każdej Stronie Partnerstwa w Radzie Partnerstwa i w Grupie Roboczej przysługuje jeden głos. W sytuacji równej liczby głosów decyduje głos osób pełniących funkcję Przewodniczącego Rady Partnerstwa/Koordynatora Grupy Roboczej. Decyzje mogą być również podejmowane za pośrednictwem komunikacji elektronicznej.

Grupę Roboczą tworzą przedstawiciele Stron Porozumienia, zaangażowani w pracę merytoryczną związaną z przygotowaniem i realizacją Strategii. Do zadań Grupy Roboczej należy:

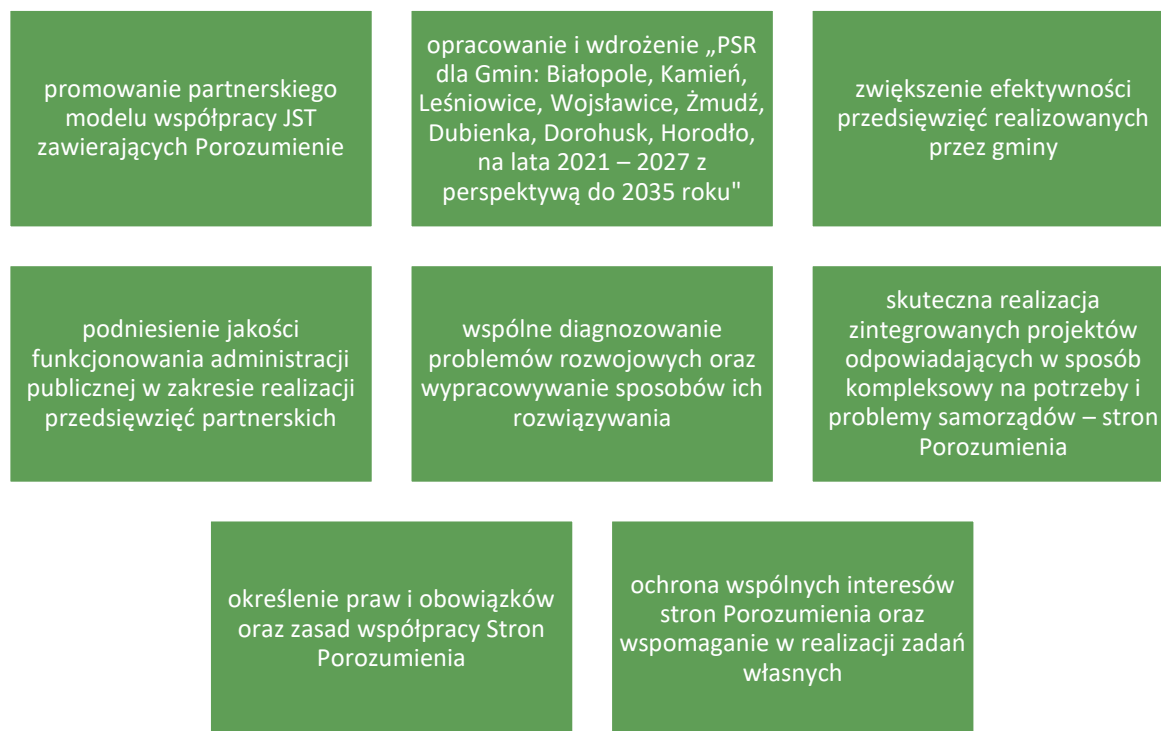
- 1) przygotowanie lub pozyskanie informacji i dokumentów z zakresu działania Partnera niezbędnych do opracowania Strategii,
- 2) aktywny udział w pracach nad opracowaniem Strategii,
- 3) koordynacja identyfikacji oraz zapewnienie komplementarności realizowanych zadań w ramach Porozumienia,
- 4) konsultowanie z decydentami poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego projektów tworzonych opracowań, dokumentów oraz przedstawianie na forum Grupy Roboczej stanowiska Strony Porozumienia,
- 5) formułowanie wniosków i opinii dla Rady Partnerstwa,
- 6) koordynacja wdrażania Strategii na poziomie jednostki samorządu terytorialnego,
- 7) monitorowanie wdrażania Strategii w oparciu o system wskaźników realizacji i sporządzanie sprawozdań z realizacji Strategii,
- 8) bieżący kontakt z osobami odpowiedzialnymi za wdrażanie Strategii i realizację projektów w ramach Strategii,
- 9) prowadzenie działań informacyjnych i konsultacyjnych skierowanych do interesariuszy,
- 10) postulowanie wprowadzenia zmian (aktualizacji) Strategii oraz niniejszego Porozumienia.

Pracami Grupy Roboczej kieruje Koordynator Grupy Roboczej, powołany przez Lidera Porozumienia. Wiodącą formą korespondencji będzie forma e-mail na adresy wskazane przez Strony Porozumienia. W uzasadnionych przypadkach korespondencja może być przesyłana pocztą tradycyjną.

Spotkania Grupy Roboczej odbywają się w zależności od potrzeb. Koordynator Grupy Roboczej może zapraszać do udziału w spotkaniach Grupy Roboczej osoby trzecie, szczególnie osoby odpowiedzialne za przygotowanie i realizację projektów w ramach Strategii, jeżeli uzna, że ich kompetencje i wiedza mogą być przydatne w pracach Grupy. Członkowie Grupy Roboczej zapewniają bieżącą współpracę z interesariuszami na swoim obszarze.

Porozumienie obowiązuje od dnia podpisania i zawarte zostało na okres obejmujący czas opracowania, wdrażania i monitoringu Strategii. Porozumienie zawiera i opisuje sformalizowane przez Partnerstwo JST zasady regulaminowe, organizacyjne, w tym związane z konsultowaniem i trybem podejmowania decyzji. Wszelkie zmiany w treści Porozumienia dokonywane będą za zgodą wszystkich stron w formie pisemnego aneksu. Porozumienie może również zostać wypowiedziane przez każdą ze Stron Porozumienia z zachowaniem miesięcznego okresu wypowiedzenia. Wypowiedzenie to, dla swej ważności wymaga formy pisemnej.

Rysunek 4 – Cele pośrednie Porozumienia

Źródło: Opracowanie własne.

9.2. STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „ZIEMI CHEŁMSKIEJ”

Należy również zaznaczyć, że gminy które podpisały Porozumienie w sprawie opracowania i wdrażania „Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojstawice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku” od 2008 r. współpracują w ramach Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Ziemi Chełmskiej”.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemi Chełmskiej” jest dobrowolnym, samorządowym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i osób prawnych. Celem Stowarzyszenia jest działalność na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i ich mieszkańców, wspieranie i upowszechnianie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, budowanie partnerstwa i dialogu na rzecz zrównoważonego rozwoju wsi oraz aktywizowanie społeczności lokalnych na obszarach wiejskich, w tym przede wszystkim:

- a) podejmowanie inicjatyw i działań mających na celu pobudzenie aktywności społeczności lokalnych oraz ich czynny udział w opracowaniu i realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju,
- b) promocja obszarów wiejskich położonych w obszarze działania Stowarzyszenia,
- c) dążenie do trwałego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego gmin leżących na obszarze działania Stowarzyszenia,
- d) wspieranie przedsiębiorczości, ochrona zabytków, tradycji i dziedzictwa kulturowego,
- e) profilaktyka zdrowotna mieszkańców,
- f) rozwój informatyzacji wsi,
- g) poprawa warunków bytowych mieszkańców,
- h) poprawa infrastruktury transportowo-kolejowej,

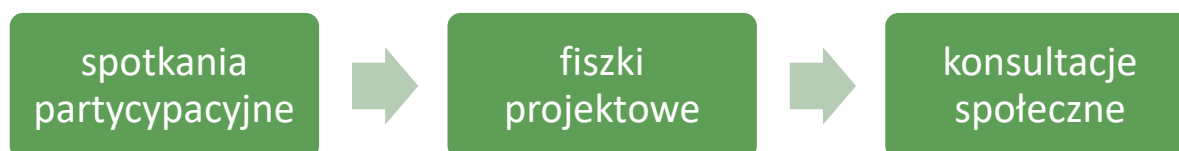
- i) rozwój edukacji społeczeństwa i dostosowanie do potrzeb rozwoju społeczno-gospodarczego,
- j) współpraca z władzami samorządowymi i państwowymi oraz organizacjami pozarządowymi,
- k) rozwój ekologii, turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki.

Realizując swoje cele Stowarzyszenie uwzględnia ochronę oraz promocję środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno-kulturowych, przeciwdziałanie zmianom klimatu, rozwój turystyki oraz popularyzację i rozwój produkcji wyrobów regionalnych, przy zastosowaniu innowacyjnych środków i metod. Dlatego też zakłada się współpracę i wzajemne uzupełnianie się działań w zakresie obydwu inicjatyw. Część przedsięwzięć o charakterze ponadlokalnym może być realizowana przez gminę z obszaru działania Strategii IIT z wykorzystaniem doświadczenia, lub pod przewodnictwem Stowarzyszenia LGD „Ziemi Chełmskiej”. Takie podejście pozwoli na lepszą koordynację działań i podkreśli ich zintegrowany charakter. Tam, gdzie będzie to zasadne i dozwolone poprzez zapisy regulaminów konkursowych, Stowarzyszenie może występować jako partner lub lider poszczególnych projektów, zaplanowanych w niniejszym dokumencie.

9.3. IDENTYFIKACJA PROJEKTÓW

Elementem procesu związanego z opracowaniem i przyjęciem Strategii IIT OF MW była również identyfikacja projektów przewidzianych do realizacji w ramach instrumentu IIT. Podczas tego procesu wykorzystano działania partycypacyjne. Identyfikacja projektów była procesem transparentnym, angażującym wszystkie strony Porozumienia w sprawie opracowania i wdrażania „Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojślawice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku”.

Rysunek 5 – Identyfikacja projektów IIT OF MW

Źródło: opracowanie własne

Co bardzo istotne, w procesie identyfikacji projektów do instrumentu IIT zwrócono szczególną uwagę na ich komplementarność i zintegrowany charakter. Opisy zawarte w poszczególnych fiszkach projektowych pokazują sposób i siłę oddziaływania poszczególnych działań na cały obszar funkcjonalny. Przedstawione projekty znajdują uzasadnienie w diagnozie Obszaru Funkcjonalnego, w ramach której przeanalizowano uwarunkowania społeczne, gospodarcze i przestrzenne mające wpływ na funkcjonowanie mieszkańców w obszarze. Zasadność ujęcia przedstawionych przedsięwzięć w dokumencie strategicznym wynika również z zakładanego celu głównego i celów strategicznych OF Malowniczy Wschód.

Najistotniejszym elementem procesu były robocze spotkania partycypacyjne, w których brali udział przedstawiciele gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojślawice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło (szkół, GOK, GOPS itp.), radni i sołtysi oraz strona społeczna. Na podstawie przeprowadzonych diagnoz i analiz, dyskutowano wówczas nad projektami pozwalającymi rozwiązać najistotniejsze problemy mieszkańców OF oraz wykorzystującymi jego potencjały. Korelując

najważniejsze wnioski z możliwościami finansowania przedsięwzięć w ramach instrumentu IIT stworzono listę projektów zintegrowanych IIT.

W kolejnym etapie prac nad projektami stworzono fiszki projektowe, stanowiące załączniki do niniejszego dokumentu. Opisują one zakres przewidywanych przedsięwzięć. Fiszki projektowe były również przedmiotem konsultacji społecznych podczas których lokalni interesariusze mieli możliwość wprowadzenia uwag zarówno do dokumentu Strategii jak i fiszek projektowych.

9.4. OPRACOWANIE I AKTUALIZACJA STRATEGII

Na gruncie polskim możliwość opracowania strategii rozwoju ponadlokalnego przez sąsiadujące, powiązane ze sobą funkcjonalnie gminy, wynika z art. 10g. ust. 1. ustawy o samorządzie gminnym. Przepisy ustawy określają również minimum warunków, jakie musi spełnić strategia ponadlokalna. Jednak podmiot przygotowujący dokument może zamieścić w nim dodatkowe elementy, jeśli jest to zasadne ze względu na zakres tematyczny podejmowany w danej strategii. Dlatego też, niniejszy dokument pełni również funkcję Strategii IIT dla obszaru funkcjonalnego partnerstwa JST, o której mowa w art. 29 rozporządzenia ogólnego.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego podlega procedurom przewidzianym dla tego typu dokumentów, a dodatkowo wymaga pozytywnego zaopiniowania przez właściwą instytucję zarządzającą programem regionalnym w terminie 60 dni od dnia otrzymania – w zakresie możliwości finansowania strategii IIT w ramach tego programu.

Ze względu na inne podstawy prawne, oba rodzaje strategii różnią się od siebie zakresem oraz kwestiami proceduralnymi w aspekcie konsultacji społecznych i opiniowania przez odpowiednie instytucje. Należy zaznaczyć, że niniejszy dokument wypełnia wszystkie wymagania formalne dla obydwu rodzajów strategii.

Aktualizacja strategii odbywa się w tym samym trybie co jej pierwsze opracowanie i przyjęcie przez Związek IIT. Strategia rozwoju ponadlokalnego, pełniąca funkcję strategii IIT podlega aktualizacji, jeżeli wymaga tego sytuacja społeczna, gospodarcza lub przestrzenna obszaru objętego strategią albo gdy jest to konieczne dla zachowania jej spójności ze strategią rozwoju województwa.

Do aktualizacji strategii rozwoju ponadlokalnego stosuje się art. 10g ust. 4a–8 oraz art. 10e ust. 2–4 ustawy o samorządzie gminnym. Aktualizacja strategii IIT wymaga każdorazowo uzyskania ponownej opinii IZ programem regionalnym wg procedur opiniowania dokumentów strategicznych.

Zgodnie z art. 36 ust. 10 projektu ustawy o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027: „dla (...) strategii rozwoju ponadlokalnego, o których mowa w ust. 9, lista projektów, o której mowa w ust. 8 pkt 3, może być przyjęta odrębną uchwałą podmiotów, o których mowa w ust. 4”. Ustawodawca nie przewiduje takiej klauzuli dla „zwykłej” strategii IIT, która nie jest strategią rozwoju ponadlokalnego, niemniej jednak w żaden sposób nie wyklucza możliwości opracowania dodatkowego załącznika do strategii – wykazu/listy projektów zintegrowanych z precyzyjnie opisanymi ich elementami. Taki załącznik może stanowić rozwinięcie ogólnych zapisów przyjętych w strategii.

Dlatego też podjęto decyzję o opracowaniu listy projektów IIT jako dodatkowego załącznika operacyjnego, który pozwoli na prawidłową i sprawną identyfikację projektów pod kątem możliwości udzielenia im wsparcia.

9.5. SYSTEM MONITORINGU I OCENY SKUTECZNOŚCI REALIZACJI STRATEGII

W części tej przedstawiono opis systemu monitoringu i oceny skuteczności realizacji strategii Innego Instrumentu Terytorialnego. Aby móc zmierzyć efekty przyszłych działań na obszarze OF Malowniczy Wschód, a także trafnie reagować na niepożądane tendencje, niezbędne jest opracowanie i wdrożenie systemu monitoringu i ewaluacji opierającego się na konkretnych wskaźnikach. Ewaluacje skuteczności działań IIT obejmują zatem wskaźniki realizacji strategii IIT w powiązaniu ze wskaźnikami programu. Liczbę wskaźników dostosowano do logiki wypracowanego systemu monitoringu, pamiętając o ich adekwatności i mierzalności.

Monitoring i ewaluacja strategii to procesy nadzorcze, które są niezbędne do prawidłowej i skutecznej realizacji postanowień dokumentu strategicznego. Monitorowanie strategii powinno następować poprzez ocenę realizacji wskazanych w niej instrumentów i działań. Podmiotem odpowiedzialnym za koordynację procesu monitorowania jest Gmina Białopole jako Lider Porozumienia Gmin OF. Jednocześnie należy wskazać pełną współodpowiedzialność pozostałych JST za niniejszy proces. Wszystkie jednostki realizujące działania wynikające ze Strategii Rozwoju Ponadlokalnego zobowiązane są do gromadzenia danych dotyczących wskaźników monitoringu strategii oraz wskaźników produktu i rezultatu określonych dla poszczególnych projektów. Partnerzy mają również obowiązek sprawnego i regularnego przekazywania niniejszych informacji do Lidera, który w terminie 3 miesięcy od zakończenia każdego roku kalendarzowego przygotowuje raport z postępów realizacji Strategii. Ocena postępów we wdrażaniu Strategii dokonywana w cyklu rocznym będzie bazowała na: wskaźnikach statystycznych BDL GUS, danych dostępnych w bazach publicznych tj. KRS, CEIDG, CEPIK, danych pozyskanych od realizatorów projektów strategicznych. Raport będzie również przekazywany do wiadomości wszystkich Partnerów Porozumienia.

Nieskomplikowany proces ciągłego monitoringu postanowień strategii będzie gwarantem skutecznej oceny realizowanych działań zarówno pod kątem osiągnięcia zakładanych wskaźników jak i efektywnego wydatkowania środków publicznych przeznaczonych na działania strategiczne. Należy również zaznaczyć, że projekty realizowane w ramach niniejszej strategii z udziałem środków zewnętrznych, będą podlegać monitoringowi instytucji nadrzędnych zgodnie z umową o dofinansowanie i wytycznymi w ramach poszczególnych programów operacyjnych.

Jeżeli chodzi o procesy ewaluacyjne dedykowane strategiom ponadlokalnym, ustawodawca określił obowiązek realizacji uprzedniej ewaluacji trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji (ewaluacja ex-ante). Ewaluację taką należy przygotować przed formalnym przyjęciem dokumentu. Bardzo dobrym rozwiązaniem jest włączenie ewaluatorów w prace nad strategią, wówczas ewaluacja jest bardziej skuteczna. Zaproponowane na tym etapie wnioski ewaluacyjne należy przewidzieć do rozpatrzenia jako cenne spostrzeżenia ekspertów mogące znacząco poprawić jakość zaplanowanej interwencji.

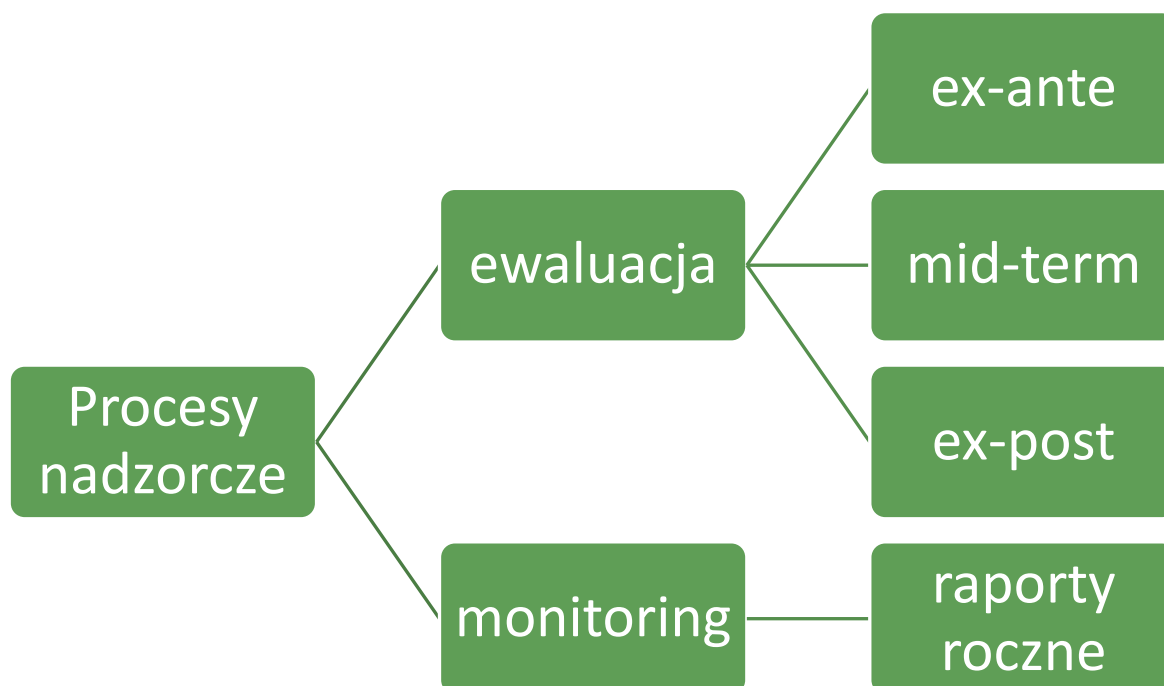
Ewaluacja ex ante jest próbą znalezienia odpowiedzi na pytanie, czy działania planowane w ramach strategii przyniosą zakładane efekty przy użyciu dedykowanych im instrumentów i zasobów. Ocena ta ma posłużyć poprawie jakości planowanej do uruchomienia interwencji. Przedmiotem oceny ex ante

jest kilka elementów strategii. Po pierwsze, weryfikuje się: kompletność, poprawność, adekwatność, trafność i ewentualnie aktualność wniosków wynikających z diagnozy. Po drugie, ewaluacja ex ante ocenia, czy cele są dobrze wyznaczone i możliwe do osiągnięcia wskutek realizacji zaplanowanych działań oraz czy te działania są możliwe do zrealizowania przy wykorzystaniu dostępnych zasobów. Innymi słowy, na tym etapie zostają ocenione powiązania między diagnozą (obserwacje dotyczące deficytów lub potencjałów) a działaniami, w tym alokowanymi zasobami i celami. Tej części ewaluacji ex ante powinno towarzyszyć oszacowanie przewidywanego wpływu realizacji celów na sferę rozwoju lokalnego, której one dotyczą. Trzecim przedmiotem oceny ewaluacji ex ante jest weryfikacja jej założeń wobec zapisów dokumentów wyższego rzędu.

Przeprowadzona po przygotowaniu projektu niniejszej strategii ewaluacja ex-ante, została zrealizowana z uwzględnieniem najważniejszych zasad i dobrych praktyk związanych z opracowaniem tego typu procesów. Raport ewaluacyjny stanowi odrębny dokument, będący uzupełnieniem Strategii Rozwoju Ponadlokalnego. W zakresie analizy ex-ante należy wskazać, że dokument jest potwierdzeniem trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji strategii rozwoju ponadlokalnego, w tym: kompletności, trafności, spójności zewnętrznej i wewnętrznej oraz pozytywnej oceny systemu wdrażania, systemu monitorowania i ewaluacji, a także ram finansowych i potencjalnych źródeł finansowania.

Uwzględniając powyższą analizę i oceniając pozytywnie opracowany dokument, eksperci dokonujący oceny zarekomendowali przyjęcie Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojślawice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku, w formie w jakiej wypracowano ten dokument i uzgodniono z lokalnymi interesariuszami w ramach przeprowadzonych konsultacji społecznych.

Rysunek 6 – Schemat procesów monitoringu i ewaluacji strategii

Źródło: opracowanie własne.

W procesie realizacji postanowień Strategii Ponadlokalnej zasadne jest również zaplanowanie ewaluacji strategii w połowie (mid-term) oraz na koniec okresu realizacji (ex-post). Proces ewaluacji pozwoli na określenie stopnia realizacji postanowień strategii. Badania te mają charakter fakultatywny i mogą zostać przeprowadzone przez podmiot zewnętrzny.

Ewaluacja mid-term jest prowadzona w celu diagnozy stopnia, w jakim udało się osiągnąć zakładane wskaźniki rezultatu w połowie realizacji Strategii (tj. po roku 2024). Badanie ewaluacyjne ma za zadanie dostarczyć cenne wnioski, pozwalające na określenie prawdopodobieństwa osiągnięcia wskaźników strategicznych, mając na uwadze dotychczas podjęte działania i zrealizowane projekty. Dzięki przeprowadzonym analizom można zidentyfikować obszary wymagające usprawnień, po czym podjąć aktywność w celu ich wdrożenia. Badanie ewaluacyjne mid-term pozwala więc zwiększyć skuteczność i efektywność interwencji, uwzględniając zmieniający się kontekst społeczny oraz instytucjonalny. Może być również wykorzystane jako przesłanka do aktualizacji zapisów Strategii.

Ewaluacja ex-post jest społeczno-ekonomicznym badaniem oceniającym znaczenie przeprowadzonej interwencji w zakresie realizacji potrzeb, na które miała odpowiadać, jak również oceniającym jej niezamierzone efekty. W ramach tego typu badania, należy dokonać całościowej oceny interwencji, dlatego też ewaluację ex-post często określa się mianem ewaluacji podsumowującej. Specyfika ewaluacji ex-post polega na tym, że w badaniu uwzględnione zostają realne efekty wprowadzonych interwencji. Poprzez porównanie tego, co powinno zostać osiągnięte dzięki określonym działaniom z tym, co faktycznie osiągnięto, możliwa jest odpowiedź na pytanie: czy cele interwencji zostały zrealizowane, a jeżeli tak, to w jakim stopniu. Weryfikowana jest tym samym przyjęta na etapie programowania wizja rozwoju.

Należy zaznaczyć, że o efektach realizacji Ponadlokalnej Strategii Rozwoju informowani będą również lokalni interesariusze. Będzie to jeden z elementów wdrażania strategii w wymiarze społecznym. Planowane jest promowanie obszaru funkcjonalnego poprzez informowanie o podejmowanych inicjatywach i działaniach partnerstwa, a także efektach tych działań dla lokalnych wspólnot. Raporty monitoringowe oraz ewaluacyjne będą udostępniane na stronach internetowych Partnerów.

9.6. WSKAŹNIKI MONITORINGU STRATEGII IIT

Ponadlokalna Strategia Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojsławice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 uwzględnia wykorzystanie endogenicznych potencjałów rozwojowych w taki sposób, aby posiadane zasoby wzmocniły lokalną gospodarkę w zakresie wzrostu produktywności, skutecznej transformacji społeczno-gospodarczej, także z uwzględnieniem wymiaru środowiskowego oraz realizującej cele UE.

Oczekiwane rezultaty wskazują jaki efekt planowanych działań zostanie osiągnięty w ramach wymienionych Celów Strategicznych. Jest to określone poprzez określone wskaźniki rezultatu i produktu, które są jednocześnie przypisane do wybranych Celów Szczegółowych z programu FEL 2021-2027. Rezultaty zaplanowanej interwencji będą zatem mierzone za pomocą wskaźników związanych bezpośrednio z opracowaną diagnozą obszaru wsparcia oraz określonych na poziomie każdego z Celów Strategicznych. Tak samo jak cele, rezultaty realizacji przedsięwzięć będą zatem weryfikowalne i mierzalne.

Z uwagi na powyższe opracowano listę wskaźników produktu i rezultatu, które są przyporządkowane do każdego Celu Programu FEL 2021-2027. Ich wybór został dokonany z zachowaniem spójności z

wynikami diagnozy obszaru wsparcia. Dodatkowo wykazuje pełną spójność ze Szczegółowym Opiszem Priorytetów Programu.

Tabela 4 – Wskaźniki monitoringu Strategii IIT.

Wskaźnik monitoringu	Rodzaj wskaźnika	Wartość bazowa	Wartość docelowa
WLWK-PLRO132 - Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (EFRR/FST/FS)	produktu	0	7
WLWK-RCO077 - Liczba obiektów kulturalnych i turystycznych objętych wsparciem	produktu	0	15
WLWK-PLRO142 - Liczba wspartych instytucji paramuzealnych	produktu	0	1
WLWK-RCR077 - Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	rezultatu	0	25000
PROG-FELCR02 - Roczna liczba użytkowników nowych lub zmodernizowanych podmiotów realizujących usługi społeczne	rezultatu	0	2
WLWK-PLRO199 - Liczba projektów, w których sfinansowano koszty racjonalnych usprawnień dla osób z niepełnosprawnościami (EFRR/FST/FS)	produktu	0	1
WLWK-PLRO205 – Liczba wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne	produktu	0	2
WLWK-PLRO136 - Długość odnowionych szlaków turystycznych	produktu	0	15 km
WLWK-PLRO137 - Długość utworzonych szlaków turystycznych	produktu	0	8 km
PROG-FELCO18 - Liczba przebudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych	produktu	0	6
PROG-FELCO17 - Liczba wybudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych	produktu	0	4
WLWK-RCO107 - Inwestycje w obiekty do selektywnego zbierania odpadów	produktu	0	8
WLWK-PLRO060 - Liczba wspartych punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych (PSZOK)	produktu	0	8
LWK-PLRR019 - Liczba osób objętych selektywnym zbieraniem odpadów komunalnych	rezultatu	0	22 000
WLWK-RCO097 – Liczba wspartych społeczności energetycznych działających w zakresie energii	produktu	0	5
WLWK-PLRR013 – Ilość wytworzonej energii elektrycznej ze źródeł OZE	rezultatu	0	1000 MWh
WLWK-RCO019 – Budynki publiczne o udoskonalonej charakterystyce energetycznej	produktu	0	5
WLWK-PLR0023 – Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków	produktu	0	6
WLWK-PLRR009 – Liczba dodatkowych użytkowników podłączonych do sieci ciepłowniczej	rezultatu	0	100
WLWK-PLKLCO02 - Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	produktu	0	20
WLWK-PLOCO01 - Liczba projektów, w których sfinansowano koszty racjonalnych usprawnień dla osób z niepełnosprawnościami	produktu	0	2
WLWK-PLOCO02 - Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami	produktu	0	2
WLWK-PLKLCR02 - Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	rezultatu	0	8
WLWK-PLRO140 - Liczba wspartych obiektów o charakterze nie zabytkowym	produktu	0	1
WLWK-PLRO143 - Liczba utworzonych punktów informacji turystycznej i infokiosków zapewniających obsługę w min. 2 językach obcych	produktu	0	1

Źródło: opracowanie własne

9.7. WYTYCZNE W ZAKRESIE SPORZĄDZANIA DOKUMENTÓW WYKONAWCZYCH

Dobór instrumentów realizacyjnych opiera się na ocenie potrzeb i problemów dokonanej na podstawie diagnozy stanu wyjściowego oraz oceny efektywności i skuteczności dotychczasowych działań podejmowanych przez poszczególne JST. Zaplanowane przedsięwzięcia realizacyjne są ukierunkowane na usuwanie zidentyfikowanych na etapie diagnostycznym niedoborów lub barier hamujących zrównoważony rozwój terytorialny. Wskazanie konkretnych mechanizmów wdrażania strategii jest ważne. To właśnie dzięki nim realizacja zaplanowanej interwencji przez wszystkie podmioty może przebiegać spójnie, tworząc efekt synergii. Dlatego też, wyznaczono dwa poziomy w systemie realizacji przedsięwzięć, odpowiadające założeniom wizji oraz zaprojektowanych celów strategicznych i operacyjnych. Poziom pierwszy ma charakter ponadlokalny, planistyczny i strategiczny. Odnosi się wprost do postanowień niniejszego dokumentu. Jednocześnie zawiera zbiór przedsięwzięć wspólnych dla kilku Partnerów. Na poziomie ponadlokalnym będą to m.in. projekty partnerskie, czy też wiązki projektów finansowane z różnych źródeł, w tym szczególnie z wykorzystaniem środków UE np. w ramach instrumentu IIT.

Drugi poziom realizacji postanowień porozumienia ma charakter wdrożeniowy. Dotyczy zatem opracowania dokumentów wykonawczych do Strategii Ponadlokalnej. Będą to Strategie poszczególnych gmin wchodzących w skład Partnerstwa oraz dokumenty sektorowe np. Gminne Programy Rewitalizacji. Formułując wytyczne w zakresie dokumentów wykonawczych należy zaznaczyć, że dokumenty wdrożeniowe, które będą opracowywane po przyjęciu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego powinny być z nią w pełni zgodne, uszczegóławiając jednocześnie założone cele strategiczne i operacyjne.

Tak opracowany system dokumentów o charakterze strategicznym, stanowił będzie podstawę do ubiegania się o środki zewnętrzne przy realizacji projektów zarówno partnerskich jak i indywidualnych prowadzących do zrównoważonego rozwoju całego obszaru objętego strategią. Możliwe jest także opracowywanie przez poszczególne JST dokumentów o charakterze sektorowym. Wymienić wśród nich należy m. in. Gminne Programy Rewitalizacji, Plany Gospodarki Niskoemisyjnej, Strategie Rozwoju Elektromobilności. Należy pamiętać, że dokumenty o charakterze wdrożeniowym powinny: zostać opracowane zgodnie z wytycznymi/przepisami zawartymi w dokumentach i aktach prawnych szczebla regionalnego i krajowego oraz być w pełni zgodne z postanowieniami Strategii Ponadlokalnej OF.

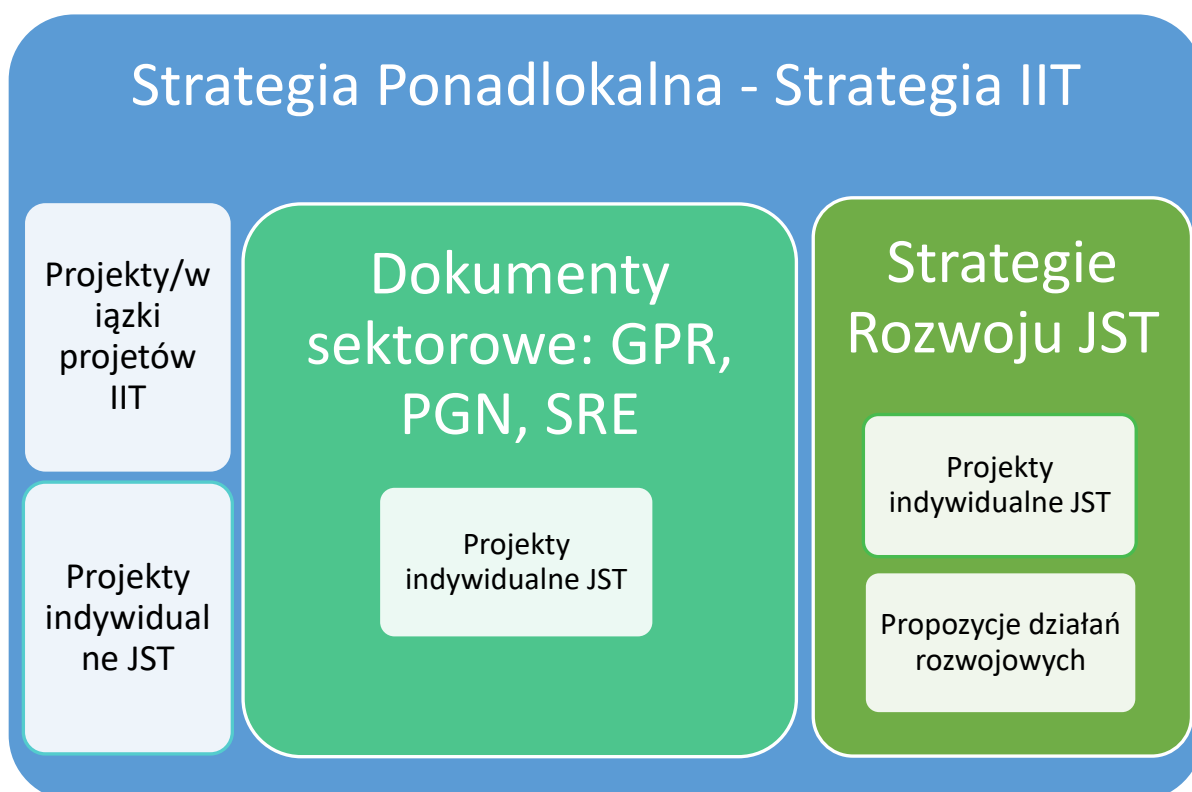
Szczególną rolę w procesie wdrażania postanowień Strategii Rozwoju Ponadlokalnego OF MW będą miały instrumenty realizacyjne, które znajdą zastosowanie na poziomie regionalnym. Zgodnie z zapisami projektu programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 przewiduje się możliwość wykorzystania trzech form instrumentów terytorialnych:

- Inny Instrument Terytorialny dla obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją (OSI wyznaczone w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030);
- Inny Instrument Terytorialny dotyczący rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich (obszar ustalony na podstawie Gminnych Programów Rewitalizacji).

Z Innego Instrumentu Terytorialnego dla obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją będą mogły skorzystać wszystkie gminy dla których opracowano niniejszy dokument. Natomiast drugi z powyżej wymienionych instrumentów terytorialnych przeznaczony jest dla gmin posiadających Gminne Programy Rewitalizacji.

Istotną zasadą dotyczącą formułowania zapisów dokumentów strategicznych o charakterze podrzędnym w stosunku do Ponadlokalnej Strategii Rozwoju OF MW jest niepowielanie projektów przypisanych do objęcia wsparciem w ramach konkretnego instrumentu. W celu uniknięcia „podwójnego finansowania” Partnerzy OF MW zobowiązują się, że projekty planowane do realizacji w ramach IIT nie będą przedmiotem dokumentów strategicznych opracowywanych w celu realizacji innych instrumentów np. GPR. Takie podejście wypełnia jednocześnie zapisy Umowy Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021-2027 w Polsce: „Na jednym obszarze będą mogły równolegle funkcjonować różne instrumenty terytorialne, jeżeli zapewniona zostanie komplementarność podejmowanych działań i nie będą one finansowane podwójnie. Wymagane będą jednak osobne strategie – właściwe dla poszczególnych instrumentów”.

Rysunek 7 – Schemat wdrażania strategii ponadlokalnej

Źródło: opracowanie własne.

10. OPIS PROCESU ZAANGAŻOWANIA LOKALNYCH INTERESARIUSZY

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla OF Malowniczy Wschód została opracowana w pełnej zgodności z zasadą z partycypacji społecznej. W trakcie prac nad strategią korzystano z różnorodnych form włączania lokalnych interesariuszy. Proces partycypacji został szczegółowo zaplanowany, przygotowany i dostosowany do konkretnych partnerów społeczno-gospodarczych biorących w nim udział. Na każdym etapie opracowania stosowano szeroko dostępne działania partycypacyjne, które ukierunkowano na możliwie dojrzałe jej formy.

Lokalne grupy interesariuszy składające się m.in. z przedstawicieli podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób ze specjalnymi potrzebami, równości płci i niedyskryminacji zostały włączone w prace nad przygotowaniem i będą włączone również w działania związane z wdrażaniem Strategii Ponadlokalnej. Takie podejście pozwala na wykorzystanie potencjału wszystkich zaangażowanych stron i jednocześnie buduje poczucie wspólnej odpowiedzialności władz samorządowych i mieszkańców za przygotowanie dokumentu, a następnie jego realizację.

Elementem udziału lokalnych interesariuszy w procesie przygotowania dokumentu strategicznego było spotkanie partycypacyjne na które zaproszono przedstawicieli urzędów gmin, jednostek organizacyjnych podległych gminom oraz zainteresowanych przedstawicieli rad gmin, sołtysów, organizacji pozarządowych. Podczas spotkania omówiono zasady opracowania strategii ponadlokalnych. Interesariusze mieli również możliwość przedstawienia swoich planów, oczekiwań i potrzeb w zakresie rozwoju obszaru funkcjonalnego. Omawiano także kwestie związane z analizą SWOT, wypracowaniem najważniejszych problemów obszaru, a także celów strategicznych i operacyjnych. Zwrócono również uwagę na kwestię kierunków działań oraz identyfikacji projektów odpowiadających zidentyfikowanym problemom. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że zaangażowanie lokalnych interesariuszy miało na celu również zastosowanie partycypacyjnego i transparentnego trybu identyfikowania projektów, konsultacji i zatwierdzenia propozycji projektów do listy.

Rysunek 8 – Zaangażowanie lokalnych interesariuszy na poszczególnych etapach prac

10.1. Zaangażowanie lokalnych interesariuszy na etapie przygotowania dokumentu

Po opracowaniu ostatecznej wersji projektu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego rozpoczął się proces konsultacji społecznych prowadzonych w trybie art. 6 ust 3 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Konsultacje prowadzono w szczególności z sąsiednimi gminami i ich związkami, lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, mieszkańcami gmin oraz z właściwym dyrektorem regionalnego zarządu gospodarki wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie. Konsultacje stanowiły otwarty proces dialogu władz samorządowych z mieszkańcami i innymi interesariuszami, mający na celu podjęcie optymalnych decyzji w zakresie rozwoju obszaru funkcjonalnego. Zakres, termin i sposób organizacji procesu konsultacji został ogłoszony na stronach internetowych gmin przygotowujących projekt strategii rozwoju ponadlokalnego zgodnie z wewnętrznymi procedurami konsultacyjnymi.

Informacje na temat procesu konsultacyjnego, były umieszczane i rozpropagowane w różnych źródłach: Internet, tablice informacyjne, spotkania sołtysów, sesje Rad Gmin, tak aby włączyć do procesu możliwie największe grono interesariuszy.

Projekt Strategii Ponadlokalnej OF Malowniczy Wschód był również przekazany drogą elektroniczną podmiotom, które ze względu na zakres tematyczny lub terytorialny mogły być zainteresowane jego treścią. Zorganizowano również spotkanie konsultacyjne, podczas którego interesariusze mieli możliwość nie tylko zapoznania się z koncepcją rozwoju danego obszaru ale również zgłoszenia swoich propozycji w formie dyskusji. Zgodnie z wymogami ustawowymi proces konsultacji trwał 35 dni od dnia ogłoszenia na stronie internetowej informacji o rozpoczęciu konsultacji. W tym czasie każdy mieszkaniec mógł przestać (za pośrednictwem formularza do zgłaszania uwag dostępnego na stronach internetowych lub w formie papierowej) swoje uwagi do dokumentu. Sprawozdanie z przebiegu i wyników konsultacji, zawierające w szczególności ustosunkowanie się do zgłoszonych uwag wraz z uzasadnieniem, zostało przygotowywane w terminie 30 dni od zakończenia procesu i zamieszczone na stronach internetowych poszczególnych gmin.

10.2. Zaangażowanie lokalnych interesariuszy na etapie realizacji dokumentu

Zaplanowane mechanizmy współpracy z interesariuszami realizują zasadę udziału w niej wszystkich grup interesariuszy, stwarzając szansę budowy partnerstw między różnymi podmiotami zaangażowanymi w proces wdrażania strategii. Zakres grup interesariuszy (tj. mieszkańców, przedsiębiorców oraz innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gmin tworzących partnerstwo JST) jest zatem adekwatny do obszaru problemowego i zakresu dokumentu.

Zaangażowanie różnych środowisk ma na celu lepsze dopasowanie zakresu interwencji niwelujących negatywne zjawiska na obszarze funkcjonalnym. Jest to również element pomocny w identyfikacji partnerów w procesie realizacji przedsięwzięć, co zapewni ich zaangażowanie w ramach wdrażania postanowień dokumentu. Projekty wynikające z niniejszego dokumentu będą zatem realizowane zarówno przez stronę samorządową, jak i lokalnych interesariuszy. Możliwa jest również realizacja wybranych działań w partnerstwie.

Określając zasady współpracy pomiędzy sektorem publicznym, społecznym i gospodarczym należy zwrócić przede wszystkim uwagę na otwartość, równość podmiotów i partycypację społeczną. Wola współpracy przy realizacji postanowień dokumentu pozwoli na wzmocnienie efektów poszczególnych działań, angażując jednocześnie do działania wiele podmiotów.

10.3. Zaangażowanie lokalnych interesariuszy na etapie oceny efektów dokumentu

Opisując działania monitoringowe i ewaluacyjne z uwzględnieniem udziału społecznego, które charakteryzują rezultaty i trwałość realizacji strategii IIT, należy zwrócić uwagę na zaplanowanie szeregu badań z wykorzystaniem nie tylko ogólnodostępnych danych statystycznych, ale także pozyskanych od partnerów i mieszkańców obszaru: sondaży, badań fokusowych, ankiet i wywiadów, przy pomocy spacerów badawczych, itp.

Lokalni interesariusze będą bezpośrednimi odbiorcami projektów wynikających ze Strategii Obszaru Funkcjonalnego Malowniczy Wschód co jednocześnie pozwoli na odbiór od nich informacji zwrotnych w zakresie efektów realizacji działań. Chodzi tutaj zarówno o ocenę zrealizowanych przedsięwzięć jak i dostarczanie informacji wskaźnikowych. Lokalni interesariusze będą zatem włączeni również na tym etapie prac nad strategią.

10.4. Raport z konsultacji społecznych

Konsultacje społeczne w procesie tworzenia Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojsławice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku zrealizowano w terminie od dnia 31 stycznia 2024 r. do dnia 20 marca 2024 r. w oparciu o obowiązujące przepisy. Pełny raport z konsultacji społecznych został opublikowany na stronach internetowych JST OW MW. W dalszej części niniejszego podrozdziału znajduje się wyciąg z najważniejszych elementów raportu:

Podstawa prawna

Konsultacje społeczne zrealizowano w procesie tworzenia Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojsławice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku. Celem konsultacji społecznych było podanie do publicznej wiadomości informacji o rozpoczęciu procedury udziału społeczeństwa w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko oraz zebranie opinii na temat planowanych kierunków współpracy ponadlokalnej i zapewnienie możliwości udziału lokalnych interesariuszy w procesie przygotowania dokumentów.

Proces konsultacji został przeprowadzony w szczególności na podstawie art. 30 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2023 r. poz. 40 z późn zm.), art. 6 ust. 3-6 oraz art. 9 pkt. 6 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1259 z późn. zm.), art. 39 ust. 1 oraz art. 54 ust. 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2023 r. poz. 1094 z późn. zm.) oraz w związku z treścią Porozumienia w sprawie opracowania Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojsławice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku.

Termin konsultacji

Zakres, termin i sposób organizacji procesu konsultacji został ogłoszony przez Lidera – Zarządzeniem Wójta Gminy Białopole na stronie internetowej pod linkiem: <https://bialopole.eu/wp-content/uploads/2024/01/Zarzadzenie-Nr-3-2024.pdf> a także na stronach internetowych Gmin przygotowujących projekt Ponadlokalną Strategię Rozwoju.

Konsultacje odbywały się w terminie od dnia 31 stycznia 2024 r. do dnia 20 marca 2024 r. W tym czasie każdy mieszkaniec i interesariusz mógł przesłać lub zgłosić swoje uwagi do dokumentu w następujący sposób:

- a) drogą elektroniczną, przesyłając formularz na adres mailowy: gmina@bialopole.eu;
- b) pisemnie, przesyłając lub dostarczając formularz na adres pocztowy Gminy Białopole, ul. Chełmska 1, 22-135 Białopole;
- c) ustnie do protokołu w Urzędzie Gminy Białopole ul. Chełmska 1, 22-135 Białopole (82) 568-22-04 (po uprzednim telefonicznym uzgodnieniu terminu).

Formularz konsultacyjny był dostępny: w wersji elektronicznej na stronie internetowej <https://bialopole.eu> i w wersji papierowej w Urzędzie Gminy Białopole ul. Chełmska 1, 22-135 Białopole.

Interesariusze konsultacji

Konsultacje prowadzono w szczególności z mieszkańcami gmin tworzących Obszar Funkcjonalny „Malowniczy Wschód” tj. Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojstawice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi oraz przedstawicielami administracji. Konsultacje stanowiły otwarty proces dialogu władz samorządowych z mieszkańcami i innymi interesariuszami, mający na celu podjęcie optymalnych decyzji w zakresie rozwoju obszaru funkcjonalnego.

Projekt Strategii był również przekazany drogą pisemną i elektroniczną podmiotom, które ze względu na zakres tematyczny lub terytorialny mogły być zainteresowane jego treścią.

Otwarte spotkanie konsultacyjne

W ramach konsultacji społecznych przewidziano również otwarte spotkanie konsultacyjne, które odbyło się w siedzibie Urzędzie Gminy Białopole ul. Chełmska 1, 22-135 Białopole w dniu 28 lutego 2024 r. o godz. 13.00 w Sali konferencyjnej, pokój nr 3.

Spotkanie skierowane było do mieszkańców i wszystkich interesariuszy Obszaru Funkcjonalnego. W ten sposób mieli oni możliwość nie tylko zapoznania się z koncepcją rozwoju obszaru funkcjonalnego i zakresem zaplanowanych do realizacji projektów, ale również zgłoszenia swoich propozycji w formie dyskusji.

Podczas spotkania, przedstawiciel Fundacji Inicjatyw Menedżerskich, jako podmiotu eksperckiego opracowującego projekt Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojstawice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku przedstawił prezentację dotyczącą zakresu rzeczowego dokumentu strategicznego oraz procesu jego przygotowania.

W trakcie spotkania konsultacyjnego zgłoszono uwagę dotyczącą konieczności uzupełnienia kierunków działań OF w obszarze społecznym o projekty związane z budowaniem kompetencji kadr poprzez kursy i szkolenia. Niniejsza uwaga została uwzględniona i wprowadzona w finalnej wersji dokumentu. Dodatkowo zadane przez uczestników pytania dotyczyły: dalszego procesu uchwalania Strategii oraz harmonogramu naboru projektów przedstawionych w dokumencie. Ekspert FIM rzeczowo odpowiedział na zadane przez uczestników pytania.

Uwagi w formie pisemnej

W ramach prowadzonego procesu zbierania uwag mieszkańców i interesariuszy w formie pisemnej, do gmin OF Malowniczy Wschód wpłynęły uwagi od dwóch podmiotów (w tym Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie). Dotyczyły one zapisów Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojśławice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku oraz Prognozy oddziaływania na środowisko. Wszystkie zostały uwzględnione, a stosowne poprawki i uzupełnienia wprowadzone do treści konsultowanych dokumentów OF Malowniczy Wschód.

Podsumowanie

Raport z przebiegu i wyników konsultacji został przygotowywany w ustawowym terminie 30 dni od zakończenia procesu konsultacyjnego i zamieszczony na stronach internetowych poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego. Cały proces pozwolił na zaangażowanie różnych grup społecznych w przygotowanie Ponadlokalnej Strategii Rozwoju, co jest również zapowiedzią pełnej współpracy z mieszkańcami na etapie wdrażania strategii i realizacji poszczególnych inwestycji. W konsultacjach oraz w pracach nad przygotowaniem strategii IIT wzięli udział przedstawiciele partnerów społeczno-gospodarczych oraz właściwych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji.

10.5. Procedura strategicznej oceny oddziaływania na środowisko

W ramach procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko przygotowano dokument Prognozy oddziaływania na środowisko dla Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojśławice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku. Prognoza oddziaływania na środowisko zawiera elementy wskazane w art. 51 ust. 2 ustawy i została opracowana z uwzględnieniem treści pism: Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie oraz Lubelskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego uzgadniających zakres i stopień szczegółowości informacji zawartych w prognozie.

W dniu 04.03.2024 r. na podstawie art. 54 ust. 1 ustawy, działając w imieniu jednostek samorządu terytorialnego będących sygnatariuszami Porozumienia w sprawie opracowania i wdrażania Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojśławice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku, Wójt Gminy Białopole zwrócił się do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie oraz Lubelskiego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego celem wydania stosownej opinii dotyczącej dokumentu SRP OF MW wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko.

Pozytywne opinie organów dotyczące opracowywanej Ponadlokalnej Strategii Rozwoju dla Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojśławice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, na lata 2021 – 2027 z perspektywą do 2035 roku, wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko uzyskano: 03.04.2024 r. pismo Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie (znak: WSTII.410.12.2024.DB) oraz 22.03.2024 r. pismo Lubelskiego Państwowego Inspektora Sanitarnego (znak: DNS-NZ.7016.43.2024).

11. PLANOWANE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Przygotowanie ram finansowych strategii obejmowało ocenę sytuacji finansowej JST wchodzących w skład OF, szacunek nakładów jakie uznaje się za niezbędne do pełnego osiągnięcia jej celów oraz identyfikację źródeł finansowania. Działania określone w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego są poparte możliwościami i chęcią ich realizacji przez poszczególne JST również w kontekście zapewnienia ich finansowania. Szczególnie istotna jest różnorodność potencjalnych źródeł finansowania. Do realizacji zaplanowanych działań zostaną wykorzystane środki własne jst, środki krajowe w formie dedykowanych funduszy i programów, fundusze unijne i inne zagraniczne oraz środki prywatne, kredyty bankowe i pożyczki.

Rysunek 9 – Układ potencjalnych źródeł finansowania

Źródło: opracowanie własne

Wyznaczenie ram finansowych jest niezbędne do oceny możliwości realizacji strategii. Należy również zaznaczyć, iż realizacja przedsięwzięć strategicznych może mieć także różnorodne formy finansowania przedsięwzięć. Perspektywa finansowa UE 2021-2027 daje możliwość wykorzystania zarówno instrumentów finansowych jak i dotacji oraz subwencji bezzwrotnych. Istnieje również możliwość wykorzystania finansowania w formie partnerstwa publiczno - prywatnego. Ważną rolę odgrywać będą również środki z funduszy celowych np. pochodzące z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz programów krajowych jak np. Rządowy Fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych. Ma on na celu zwiększenie skali inwestycji publicznych przez bezzwrotne dofinansowanie inwestycji realizowanych przez JST. Program realizowany jest poprzez promesy inwestycyjne udzielane przez BGK.

Z uwagi na fakt, iż niniejszy dokument pełni rolę Strategii IIT, najważniejszym źródłem finansowania przedsięwzięć strategicznych będzie program regionalny Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-

2027, realizowany m.in. z wykorzystaniem instrumentu terytorialnego IIT. W ramach IIT dla Partnerstw JST z OSI krajowych finansowane będą projekty właściwe dla następujących celów polityki spójności: CP2, CP5. Projekty realizowane będą w trybie konkurencyjnym w CP5 (CS 5 (ii), na który przeznaczono 57 073 500,00 Euro oraz w CP2 (CS 2(i) i CS 2(ii) – gdzie przeznaczono: 20 000 000,00 Euro). Preferencje dla partnerstw JST przewidziano w cs: 1(ii), 2(iv), 2(v), 2(vi), 2(vii), 2 (viii), 4(ii), 4(iii), 4(k), 4(f).

Tabela 5 – Szacunkowe ramy finansowe projektów zintegrowanych w ramach instrumentu IIT

Źródło finansowania	Wartość
wkład własny gminy	10 800 000 PLN
środki europejskie – FEL 2021-2027	61 200 000 PLN
RAZEM	72 000 000 PLN

Źródło: Opracowanie własne

Prezentowany poniżej wykaz stanowi potencjalne źródła finansowania części przedsięwzięć zaplanowanych do realizacji w ramach niniejszej strategii, w tym również projektów partnerskich (poza IIT) oraz indywidualnych wskazanych w Załącznikach nr 2 i 3. Szczególnie istotne dla Obszaru Funkcjonalnego mogą być następujące programy europejskie:

- Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS) – następca Programu Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ). Program przyczyni się do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. FEnIKS wesprze również inwestycje transportowe oraz dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Planowany budżet to: ponad 25 mld euro.
- Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG) – program jest kontynuacją dwóch wcześniejszych programów: Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 (POIG) oraz Inteligentny Rozwój 2014-2020 (POIR). FENG będzie wspierał realizację projektów badawczo-rozwojowych, innowacyjnych oraz zwiększających konkurencyjność polskiej gospodarki. Z programu będą mogli skorzystać m.in. przedsiębiorcy, instytucje z sektora nauki, konsorcja przedsiębiorstw oraz instytucje otoczenia biznesu, ośrodki innowacji. Planowany budżet to ok 7,9 mld euro.
- Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS) - następca Programu Wiedza Edukacja Rozwój (POWER). Główne obszary działania FERS to: praca, edukacja, zdrowie oraz dostępność. Program będzie wspierał projekty z zakresu: poprawy sytuacji osób na rynku pracy, zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, zapewnienia opieki nad dziećmi, podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji, integracji społecznej, rozwoju usług społecznych i ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia.
- Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC) - jest następcą programu Polska Cyfrowa (POPC), który w latach 2014-2020 wspierał cyfryzację w Polsce. FERC będzie koncentrował na: zwiększeniu dostępu do ultraszybkiego internetu szerokopasmowego, udostępnieniu zaawansowanych e-usług, zapewnieniu cyberbezpieczeństwa, rozwoju gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, wsparciu rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze cyberbezpieczeństwa dla JST i przedsiębiorców. Planowany budżet FERC to ok. 2 mld euro.

- Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW) – nowy program dla makroregionu Polski Wschodniej będzie koncentrował się na czterech głównych obszarach: wzmocnienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, energia i ochrona klimatu, spójna sieć transportowa i zwiększenie dostępności transportowej oraz aktywizacja kapitału społecznego, rozwój turystyki i usługi uzdrowiskowe. Województwa objęte wsparciem: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie, województwo mazowieckie bez Warszawy i otaczających ją powiatów. W puli FEPW jest ok. 2,5 mld euro.
- Fundusze Europejskie dla Lubelskiego (FEL) – główne źródło finansowania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego. Program będzie składał się z 10 osi tematycznych, w które wpisują się poszczególne cele niniejszej strategii. Planowany budżet to około: 2,3 mld euro.

Tabela 6 – Szacunkowe ramy finansowe projektów indywidualnych i partnerskich poza IIT.

Projekty indywidualne JST OF			
Gmina	Szacowana wartość inwestycji	Dofinansowanie zewnętrzne	Wkład własny
GMINA BIAŁOPOLE	20 000 000,00	17 000 000,00	3 000 000,00
GMINA DOROHUSK	30 000 000,00	25 500 000,00	4 500 000,00
GMINA DUBIENKA	30 000 000,00	25 500 000,00	4 500 000,00
GMINA HORODŁO	30 000 000,00	25 500 000,00	4 500 000,00
GMINA KAMIEŃ	12 000 000,00	10 200 000,00	1 800 000,00
GMINA LEŚNIEWICE	30 000 000,00	25 500 000,00	4 500 000,00
GMINA WOJSŁAWICE	15 000 000,00	12 750 000,00	2 250 000,00
GMINA ŻMUDŹ	15 000 000,00	12 750 000,00	2 250 000,00
RAZEM	182 000 000,00	154 700 000,00	27 300 000,00
Projekty partnerskie poza IIT			
wkład własny gmin	5 700 000,00		
zewnętrzne środki krajowe	1 000 000,00		
środki europejskie - EFRR/EFS/FS	30 300 000,00		
środki prywatne	500 000,00		
środki z innych źródeł	500 000,00		
RAZEM	38 000 000,00		

Źródło: Opracowanie własne

Nie należy zapominać również o innych zewnętrznych źródłach finansowania. Na podstawie Europejskiego Planu Odbudowy i jego filaru pn. Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności w Polsce został przygotowany Krajowy Plan Odbudowy (KPO), który będzie uzupełniał interwencje polityki spójności w okresie 2021-2027. Celem interwencji KPO będzie przede wszystkim odbudowa potencjału rozwojowego gospodarki utraconego w wyniku pandemii COVID-19. Przewiduje się, że w ramach KPO będą m.in. inwestycje związane z zieloną gospodarką, cyfryzacją, innowacyjnością gospodarki, zatrudnieniem, działalnością badawczo-rozwojową, sektorem ochrony zdrowia oraz projekty w obszarze transportu i energetyki. Ważnym źródłem finansowania dla OF mogą być również programy bezpośrednio zarządzane przez Komisję Europejską np. LIFE, Horyzont

oraz międzynarodowe programy sieciowe (np. Interreg) i Mechanizm Finansowy EOG i Norweski Mechanizm Finansowy.

12. LISTA PROJEKTÓW IIT

Istotnym elementem strategii IIT jest lista projektów (których wybór dokonywany jest na etapie prac nad strategią), która następnie jest przyjmowana na etapie zatwierdzania dokumentu przez Związek IIT. Wyselekcjonowane projekty IIT w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 będą wybierane w trybie konkurencyjnym, o którym mowa w art. 44 ust. 1 ustawy wdrożeniowej, zgodnie z warunkami właściwego naboru przewidzianego dla projektów IIT w określonym działaniu Programu FEL 2021-2027.

W celu potwierdzenia wypełnienia obowiązków wynikających z art. 36 ust. 8 pkt 2 i 3 ustawy wdrożeniowej (dotyczących zintegrowanego podejścia i powiązań między projektami), należy wskazać że projekty na powyższej liście wykazują zintegrowany charakter. Są to projekty, które wpisują się w cele rozwoju obszaru funkcjonalnego Partnerstwa JST objętego instrumentem IIT i są ukierunkowane na rozwiązywanie wspólnych problemów rozwojowych i/lub wykorzystanie wspólnego potencjału. Powyższe oznacza, że projekt zintegrowany ma wpływ na więcej niż 1 gminę w Partnerstwie JST oraz jego realizacja jest uzasadniona zarówno w części diagnostycznej, jak i w części kierunkowej strategii.

Zgodnie z definicją: projekt zintegrowany powinien spełniać przynajmniej jeden z dwóch warunków: jest projektem partnerskim w rozumieniu art. 39 ustawy wdrożeniowej lub deklarowany jest wspólny efekt, rezultat lub produkt końcowy projektu, tj. wspólne wykorzystanie stworzonej w jego ramach infrastruktury w przypadku projektów „twardych”, lub objęcie wsparciem w przypadku projektów „miękkich”, mieszkańców co najmniej dwóch gmin OF, co znajduje swoje uzasadnienie zarówno w części diagnostycznej, jak i kierunkowej strategii.

Należy zaznaczyć, że przedstawione poniżej projekty IIT wykazują wysoki poziom zintegrowania. Są to przede wszystkim projekty partnerskie o charakterze ponadlokalnym realizowane wspólnie przez kilka gmin OF MW. Przewiduje się również możliwość realizacji projektów w formie wiązek projektowych lub projektów indywidualnych których zasięg oddziaływania lub wspólne wykorzystanie efektów projektów będzie widoczne w więcej niż jednej gminie. Fiszki projektów zintegrowanych w ramach instrumentu IIT znajdują się w Załączniku nr 1 do niniejszej strategii.

Tabela 7 – Lista zintegrowanych projektów IIT

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Beneficjenci	Szacowany koszt
1	EKOpark tematyczny OF Malowniczy Wschód	Lider: Wojśławice, Partnerzy: Stowarzyszenie LGD "Ziemi Chełmskiej" oraz JST OF: Białopole, Dorohusk, Dubienka, Horodło, Kamień, Leśniowice, Żmudź	5 000 000 PLN
2	Szlak turystyczny OF Malowniczy Wschód	Lider: Leśniowice, Partnerzy: Stowarzyszenie LGD "Ziemi Chełmskiej" oraz JST OF: Białopole, Dorohusk, Dubienka, Horodło, Kamień, Żmudź	12 000 000 PLN
3	Nowoczesny turystycznie OF Malowniczy Wschód	Lider: Dorohusk, Partnerzy: Stowarzyszenie LGD "Ziemi Chełmskiej" oraz JST OF: Białopole, Dubienka, Horodło, Kamień, Leśniowice, Żmudź, Wojśławice	15 000 000 PLN
4	Efektywny energetycznie OF Malowniczy Wschód	Lider: Żmudź, Partnerzy: Białopole, Dorohusk, Dubienka, Horodło, Kamień, Leśniowice, Wojśławice	20 000 000 PLN
5	Budowa i modernizacja infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego OF Malowniczy Wschód	Lider: Leśniowice Partnerzy: Stowarzyszenie LGD "Ziemi Chełmskiej" oraz JST OF: Białopole, Dorohusk, Dubienka, Horodło, Kamień, Wojśławice, Żmudź	10 000 000 PLN

6	OF Malowniczy Wschód – Malownicze serce Wschodu	Lider: Gmina Horodło Partnerzy: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Ziemi Chełmskiej" oraz JST OF: Gmina Białopole, Gmina Dorohusk, Gmina Dubienka, Gmina Kamień, Gmina Leśniowice, Gmina Wojsławice, Gmina Żmudź	10 000 000 PLN
---	---	--	----------------

Źródło: opracowanie własne

Partnerstwo IIT Gmin: Białopole, Kamień, Leśniowice, Wojsławice, Żmudź, Dubienka, Dorohusk, Horodło, oświadcza jednocześnie, iż przedmiot oraz zakres projektów ujętych w Strategii IIT, przypisanych do objęcia wsparciem w FEL 2021-2027, nie będzie powielony w innych dokumentach strategicznych (dotyczy ZIT oraz GPR), celem uzyskania wsparcia ze środków programu regionalnego.

Tabela 8 – Lista projektów partnerskich poza instrumentem IIT

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Beneficjenci	Szacowany koszt
1	Utworzenie dziennych domów pobytu dla osób starszych i niepełnosprawnych wraz z wypożyczalniami sprzętu rehabilitacyjnego	Lider: Żmudź Partnerzy: Stowarzyszenie LGD "Ziemi Chełmskiej" oraz JST OF: Białopole, Dorohusk, Dubienka, Horodło, Kamień, Leśniowice, Wojsławice	10 000 000 PLN
2	Adaptacja terenów pod stworzenie Punktów Selektywnej Zbiórki Odpadów i modernizacja Punktów Selektywnej Zbiórki Odpadów na OF Malowniczy Wschód	Lider: Gmina Białopole, Partnerzy: Dorohusk, Dubienka, Horodło, Leśniowice, Wojsławice, Żmudź	15 000 000 PLN
3	Budowa w ramach Spółdzielni Energetycznej Ziemi chełmskiej farmy fotowoltaicznej z magazynem energii dla mieszkańców OF Malowniczy Wschód – Projekt 1	Lider: Spółdzielnia Energetyczna Ziemi Chełmskiej Partnerzy: Białopole, Dorohusk, Żmudź	2 500 000 PLN
4	Budowa w ramach Spółdzielni Energetycznej Ziemi chełmskiej farmy fotowoltaicznej z magazynem energii dla mieszkańców OF Malowniczy Wschód – Projekt 2	Lider: Spółdzielnia Energetyczna Ziemi Chełmskiej Partnerzy: Wojsławice, Leśniowice	2 500 000 PLN
5	Rozwój usług społecznych dla osób ze szczególnymi potrzebami z OF Malowniczy Wschód	Lider: Żmudź Partnerzy: Białopole, Dorohusk, Dubienka, Horodło, Kamień, Leśniowice, Wojsławice	8 000 000 PLN

Źródło: opracowanie własne

Z uwagi na charakter dokumentu jakim jest strategia rozwoju ponadlokalnego, fiszki projektów partnerskich poza instrumentem IIT zostały wskazane w Załączniku nr 2, natomiast projekty indywidualne poszczególnych JST wchodzących w skład OF MW zostały przedstawione w Załączniku nr 3 do niniejszego dokumentu. Są to przedsięwzięcia wpisujące się w cele i postanowienia strategii ponadlokalnej, jednak realizowane będą w formule partnerskiej lub indywidualnie przez każdą z gmin. Źródłem finansowania przedsięwzięć przedstawionych w Załącznikach nr 2 i 3 będą w szczególności środki europejskie i krajowe, uzupełnione wkładami własnym. Należy jednak zaznaczyć, że nie są to projekty przedstawione do finansowania w ramach instrumentu IIT.

SPIS TABEL

Tabela 1 – Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania polityki przestrzennej.....	23
Tabela 2 – Analiza SWOT.....	28
Tabela 3 – Układ Celów Operacyjnych i Kierunków działań.....	34
Tabela 4 – Wskaźniki monitoringu Strategii IIT.....	49
Tabela 5 – Szacunkowe ramy finansowe projektów zintegrowanych w ramach instrumentu IIT.....	59
Tabela 6 – Szacunkowe ramy finansowe projektów indywidualnych i partnerskich poza IIT.....	60
Tabela 7 – Lista zintegrowanych projektów IIT.....	62
Tabela 8 – Lista projektów partnerskich poza instrumentem IIT.....	63

SPIS MAP

Mapa 1 - Położenie OF Malowniczy Wschód na tle województwa lubelskiego.....	7
Mapa 2 - Gminy tworzące Obszar Funkcjonalny Malowniczy Wschód.....	8
Mapa 3 - Model struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego.....	17
Mapa 4 - Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru funkcjonalnego.....	18
Mapa 5 - Elementy sieci osadniczej i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych w obszarze funkcjonalnym.....	19
Mapa 6 - Elementy sieci infrastrukturalnej, w tym transportowej i energetycznej w obszarze funkcjonalnym ..	20
Mapa 7 - Elementy sieci przyrodniczej i ekologicznej w obszarze funkcjonalnym.....	21
Mapa 8 - Zasięg obszarów szczególnego zagrożenia powodzią w obszarze funkcjonalnym	22
Mapa 9 - JST OF jako OSI o znaczeniu krajowym	25
Mapa 10 - JST OF jako OSI o znaczeniu regionalnym	27

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1 – Układ obszarów i celów strategicznych OF Malowniczy Wschód	31
Rysunek 2 – Powiązanie celów strategicznych SRP OF z celami szczegółowymi FEL 2021-2027	39
Rysunek 3 – Struktura Porozumienia JST OF.....	41
Rysunek 4 – Cele pośrednie Porozumienia	43
Rysunek 5 – Identyfikacja projektów IIT OF MW	44
Rysunek 6 – Schemat procesów monitoringu i ewaluacji strategii	47
Rysunek 7 – Schemat wdrażania strategii ponadlokalnej	51
Rysunek 8 – Zaangażowanie lokalnych interesariuszy na poszczególnych etapach prac	52
Rysunek 9 – Układ potencjalnych źródeł finansowania	58